

MLADÍ ĽUDIA V KYBERPRIESTORE

ŠANCE A RIZIKÁ
PRE DEMOKRACIU

INŠTITÚT PRE
VEREJNÉ OTÁZKY

Nadácia ESET

MARIÁN VELŠIC

MLADÍ ĽUDIA V KYBERPRIESTORE

ŠANCE A RIZIKÁ PRE DEMOKRACIU

Obsah

Metodológia [2]
Základné zistenia [2]
Internet ako priestor záujmu o spoločensko-politické dianie [5]
Aké spoločensko-politické témy na internete mladých ľudí zaujímajú? [7]
Politické afiliácie, alebo „liberáli a radikáli“ [9]
U mladých prevažujú najmä pasívne formy občianskych aktivít [10]
Mladí sú ku konšpiračným webom príliš tolerantní [13]
Hejtovanie a trollovanie – typické problémy e-Demokracie [15]
Sympatie k ĽSNS presahujú ich preferencie [19]
Čo z agendy ĽSNS mladých najviac priťahuje? [21]
e-Volby – nový rozmer občianskej participácie [22]

Projekt *Mladí ľudia v kyberpriestore – šance a riziká pre demokraciu* podporila

Nadácia ESET

INSTITÚT PRE
VEREJNÉ OTÁZKY

Pri citácii diela alebo jeho častí je potrebné uviesť zdroj, t. j. meno autora, názov diela a vydavateľa.

© Foto na obálke: Bradley Hook, Creative Commons Zero (CC0) license, www.pexels.com

© Inštitút pre verejné otázky, Bratislava 2016

ISBN 978-80-89345-59-5

Metodológia

Údaje uvedené v štúdií pochádzajú z reprezentatívneho sociologického prieskumu realizovaného v rámci dlhodobého analyticko-monitorovacieho projektu *Digitálna gramotnosť na Slovensku*, ktorý realizoval Inštitút pre verejné otázky v mesiacoch august – november 2016.

Terénny zber	Veľkosť vzorky	Vek respondentov
September 2016	1 083 respondentov využívajúcich internet	18-39 rokov

Výskumná metóda

Reprezentatívny kvantitatívny prieskum medzi obyvateľmi SR vo veku od 18-39 rokov, ktorí využívajú internet.

Spôsob výberu vzorky

Kvótny výber. Reprezentatívne znaky – pohlavie, vek, vzdelanie, veľkosť sídla, kraj SR.

Metodika zberu dát

Terénny zber údajov na základe elektronického dotazníka realizovaného agentúrou FOCUS.

Štatistická odchýlka

Interval spoľahlivosti pre výberovú vzorku: max. $\pm 3,0$ % na 95% hladine významnosti pre frekvenciu javu 50 %.

Štatistické spracovanie

Zozbierané údaje boli spracovávané a analyzované štandardnými štatistickými metódami a postupmi pomocou profesionálneho softwaru IBM SPSS.

Všetky údaje v grafoch a tabuľkách (pokiaľ nie je uvedené inak) sú uvádzané v percentách.

Dopočet do 100 % v niektorých tabuľkách a grafoch tvoria odpovede „neviem“, príp. neodpovedal(-a).

V tabuľkách podľa prívržencov politických strán nie sú uvádzané tie strany, ktoré získali menej ako 1 % hlasov (#SIEŤ, SKOK!, Šanca, SDKÚ-DS).

V tabuľkách, ktoré vyjadrujú v grafickej podobe nadpriemerné, priemerné a podpriemerné zastúpenie daného názoru/postoja je hodnota vypočítaná ako štatisticky významná odchýlka od priemeru dosiahnutého za celú skúmanú populáciu 18-39 ročných.

Základné zistenia

- **Takmer polovica (45 %) mladých ľudí** uvádza, že **pravidelne sleduje informácie o súčasnom dianí v spoločnosti na internete** a ďalšia polovica (51 %) ich sleduje **občasne**. Naopak iba 5 % malých tvrdí, že tento typ informácií na internete vôbec nesleduje. Tieto zistenia tak do určitej miery narušajú tradičný stereotyp o „nezáujme a apatii mladých“.
- **Najväčšími „konzumentmi“ spoločenského diania** prostredníctvom moderných infotechnológií **sú prívrženci liberálnej SaS** – až 62 % z nich sleduje toto dianie pravidelne. Mierne nad priemerom sú tiež prívrženci KDH, Mostu-Híd a Smeru-SD a SNS. Prevažujúci **nezáujem** je vidno predovšetkým **u mladých nevoličov a nerozhodnutých**.
- **Takmer pätina mladých má o informácie o súčasnom dianí veľmi intenzívny záujem** – pri ich sledovaní strávi priemerne viac ako 2 hodiny denne. Ďalšia štvrtina im venuje 1 až 2 hodiny a 30 % pol hodinu až hodinu denne. Najmenej času (max. pol hodinu denne) strávi pri informáciách o spoločensko-politickom dianí zostávajúca štvrtina mladých. **Najviac času venujú sledovaniu diania mladí prívrženci ĽSNS**.
- V optike záujmu sú **predovšetkým svetové udalosti a environmentálna tematika, ktoré sleduje viac ako 70 % mladých**. Ďalšie takmer dve tretiny prejavujú záujem o aktuálnu tému migrácie a s ňou spojenú tému ľudských práv, boja proti rasizmu alebo diskriminácii. Vnútorňú politiku a činnosť politických strán na Slovensku sleduje až 60 % a „horúcu“ tému korupcie a klientelizmu v spoločnosti ďalších 59 % opýtaných. Naopak, témy, ktoré často spájame práve s mladou generáciou, ako sú **alternatívne politické hnutia** (napr. Skinheads, anarchisti, Národný odpor,...) či **alternatívne náboženstvá, duchovné hnutia, spiritualita a pod., sú iba na okraji ich záujmu**.

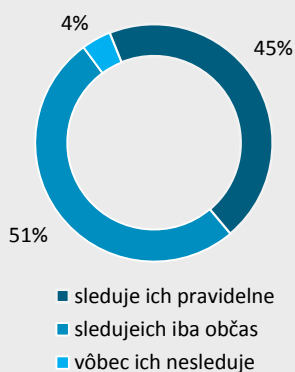
- **Mladá generácia inklinuje** najmä k dvom politickým táborom – k „liberálom“ a „radikálom“. Tábor liberálov tvoria prívrženci strany Sloboda a Solidarita (SaS) a tábor radikálov prívrženci Ľudovej strany Naše Slovensko. Oba tábory majú v súčasnosti rovnakú, približne 24% voličskú podporu. **Za niekoľko mesiacov zosilneli na úkor iných – zväčša parlamentných – strán** a v súčasnosti majú aj najpevnejšie jadrá voličov. SaS by opäť volilo až 79 % a ĽSNS 78 % pôvodných voličov z marcových volieb 2016. Politické spektrum mladých voličov dopĺňajú približne rovnako veľké tábory prívržencov OĽANO – NOVA, SMER-SD, SNS a SME RODINA. **SMER-SD** ako dlhodobu najsilnejšiu stranu, má v porovnaní s celou voličskou populáciou **medzi mladými iba menej ako polovičné zastúpenie**.
- **Medzi občianskymi aktivitami v kyberpriestore dominujú** predovšetkým také, ktoré možno označiť skôr za **pasívne**. Drvivá väčšina opýtaných (86 %) uvádza **najmä čítanie príspevkov**, názorov v diskusnej skupine alebo diskusnom fóre; **lajkovanie** statusov a príspevkov na sociálnej sieti (77 %) alebo **čítanie blogov** iných ľudí (69 %). Prevažujúca časť z nich sa tiež zúčastňuje na rôznych **elektronických hlasovaniach** a anketách (57 %).
- **Občianske aktivity, ktoré si vyžadujú väčšiu interakciu a angažovanosť využíva iba menšia časť mladých**. Sú to napr. pripojenie sa k protestu, petícii, sťažnosti občanov adresovanej štátnym úradom, inštitúciám, samospráve (napr. prostredníctvom e-mailu, elektronického formulára a pod.); pripojenie sa k podpisovej akcii o nejakej verejnej otázke prostredníctvom internetu alebo pridávanie statusov na sociálnej sieti.
- **Najmenšiu angažovanosť** je vidno **u tých foriem, kde ide takpovediac „do tuhého“**, teda tam, kde má človek odhaliť svoju identitu, postoje a zámery. Zorganizovanie verejného zhromaždenia/protestu; vytvorenie/spolupráca na vytvorení web stránky; príspevok vo vlastnom blogu; založenie vlastnej iniciatívy – protestu, petície, sťažnosti; zorganizovanie podpisovej akcie – to všetko využíva prostredníctvom internetu len 6 % – 9 % respondentov.
- Štatistická analýza odhalila **pomerne širokú diferencovanosť občianskej angažovanosti podľa jednotlivých sociálno-demografických skupín a najmä prívržencov politických zoskupení**. Napr. kým širšie portfólio občianskych aktivít na internete využívajú najmä dva hlavné tábory – liberáli a radikáli, stúpenci iných strán využívajú tieto formy iba na úrovni celoslovenského priemeru.
- Tradičný problém demokracie – teda otázku, kde je hranica slobody prejavu – rieši mladá generácia skôr **príklonom k „ničím neobmedzovanej slobode“**. Tento postoj sa prejavuje napr. tým, že **mladí sú príliš tolerantní k existencii konšpiračných webov**. Drvivá väčšina z nich (86 %) zastáva názor, že takéto weby majú rovnaké právo na existenciu ako iné, pretože máme ústavou zaručenú slobodu slova a prejavu. Silno prevažujúci je aj súhlas s názorom, že takéto weby sú alternatívou pre tradičné médiá, pretože vyvažujú názorové spektrum v spoločnosti (73 %). Naopak s tým, že konšpiračné weby sú zdrojom šírenia demagógie, dezinformácií, poloprávdy, podozrievania, nepodloženého obviňovania či vyvolávania rôznych protispoločenských nálad a nedôvery v tradičné inštitúcie a hodnoty spoločnosti súhlasí len 55 % z nich.
- **„Hejtovanie“ ako spôsob politickej komunikácie je však mladými väčšinovo odmietané**. Skúsenosť s takýmto nenávisným správaním na internete má až 84 % respondentov, pričom toto správanie považuje za veľmi či skôr závažný spoločenský problém celkovo 66 % respondentov. Na nenávisné správanie sú citliví takmer všetci mladí prívrženci politických strán. **U Kotlebovcov** ako jedinej politickej skupiny **prevažuje názor, že hejtovanie vážny spoločenský problém nie je**.
- Mladá generácia sa **s nenávisným správaním stretáva najčastejšie na sociálnych sieťach** (69 %) **a v diskusiách pod článkami či príspevkami bežných internetových médií**.
- Napriek skúsenostiam a odsudzovaniu takéhoto konania zo strany mladej generácie je zarážajúce, že **až 76 % z nich sa voči správaniu hejterov zachováva pasívne**. Najväčšia časť (33 %) neurobí nič, lebo to považuje za prejav ich slobodnej vôle. Ďalších 28 % neurobí nič, lebo to považuje za bezvýznamné a 15 % si takéto správanie nevšíma, lebo je nepodstatné.
- **Aktívne formy boja proti hejterom sú v menšine**. Len každý desiaty opýtaný zvykne reagovať tak, že upozorní administrátora (webu, portálu, sociálnej siete, diskusie,...) na takéto správanie. Ešte menej mladých (4 % – 7 %) sa snaží presvedčiť hejterov o škodlivosti takýchto názorov/konania, prípadne ich vyzve, aby sa nesprávali nenávisne, alebo ich upozorní, že takéto správanie je trestné.
- **Podobné skúsenosti** majú mladí aj s tzv. **trollovaním** – provokovaním účastníkov diskusie či narúšaním normálnej vecnej diskusie. Napriek tomu, že s takýmto správaním sa na internete **stretáva drvivá väčšina (94 %) mladých ľudí**, ich **reakcie sú opäť prevažujúco pasívne**. Celkovo až 72 % opýtaných tvrdí, že takéto správanie si buď nevšíma (lebo to nie je podstatné), neurobí nič (lebo to aj tak nemá význam), alebo to jednoducho akceptuje ako prejav slobodnej vôle. Iba 22 % mladých zvykne na internetových trollov aktívne zareagovať.
- V prostredí mladých ľudí **viac ako tretina sympatizuje s aktivitami, konkrétnymi krokmi, programom a hodnotami ĽSNS**. Aj samotný líder strany Marián Kotleba má medzi mladými po-

merne vysokú podporu (30 %), prevyšujúcu súčasnú podporu strany (preferencie ĽSNS – 23,5 %). Relatívne **najmenej sympatickí sú** mladým ľuďom samotní **prívrženci strany** (28 %). V mnohých prípadoch ide o ľudí zo sociálnych prostredí, ktoré dlhodobo zápasia s nízkym spoločenským statusom, nezamestnanosťou, početnými sociálnymi a ekonomickými problémami a z nich vyplývajúcej spoločensko-politickej i osobnej frustrácie.

- **Samotní prívrženci ĽSNS prejavujú k ich strane a lídrovi takmer „bezhraničné“ sympatie.** Vyslovilo ich viac ako 90 % z nich. Na druhej strane, ĽSNS je v kľúčových otázkach sympatická aj „ľuďom od konkurencie“. **S aktivitami či programom a hodnotami ĽSNS sympatizuje viac ako štvrtina stúpcov všetkých parlamentných strán s výnimkou SaS.** Jednoznačné antipatie pri tom ĽSNS prejavujú iba prívrženci mimoparlamentnej KDH.
- **Ešte väčšiu podporu medzi mladými majú niektoré konkrétne kroky a postoje ĽSNS.** Napr. návrhy na zníženie počtu poslancov v Národnej rade SR zo 150 na 100 (70 %), obmedzenie štátnych sociálnych dávok pre Rómov (66 %) či kritika súčasného (demokratického) zriadenia SR (52 %).
- **Pomerne vysoký záujem deklaruje** mladá generácia **o možnosť elektronického hlasovania.** Ak by v najbližších parlamentných, prezidentských či komunálnych voľbách bola takáto možnosť, **až 83 % opýtaných by ju určite alebo skôr využilo.** V roku 2007 bol záujem o túto formu hlasovania „len“ 52 %-ný. Možnosť elektronického hlasovania v najbližších voľbách, by využila drvivá väčšina opýtaných zo všetkých sledovaných sociálno-demografických skupín mladých ľudí.
- **Medzi hlavnými argumentmi „proti“ elektronickým voľbám (odmieta ich 17 % mladých) nie sú obavy o bezpečnosť, ale preferencia tradičného spôsobu hlasovania,** ktoré uvádza 24 % **a neochota zúčastňovať sa akýchkoľvek volieb,** ktorou argumentuje ďalších 19 % opýtaných. Až na nižších miestach rebríčka dôvodov, sú obavy respondentov z pozmeňovania (manipulácie) ich hlasu posielaného cez internet (18 %), obavy z manipulovania celkových výsledkov volieb (15 %) či obavy z toho, že ich hlas nebude započítaný, lebo sa niekde na internete stratí (14 %).

Internet ako priestor záujmu o spoločensko-politické dianie

G1: Sledovanie informácií o súčasnom dianí v spoločnosti na internete

Výsledky parlamentných či prezidentských volieb a najmä klesajúca volebná účasť mladých ľudí naprieč európskymi demokraciami poukazuje na fakt, že záujem mladých ľudí o politiku klesá, alebo je, naopak, orientovaný na extrémistické hodnoty a ich nositeľov. Frustrácia z neschopnosti „štandardnej“ časti politického spektra riešiť kľúčové spoločenské problémy logicky vedie k dvom typom správania – k občianskej apatii alebo k príklonu k politickému radikalizmu a extrémizmu. Po príklady netreba chodiť ďaleko. Elektorát radikálneho zoskupenia Ľudová strana Naše Slovensko, ktoré prekročilo na jar 2016 brány parlamentu, tvoria zo 70 % najmä mladí ľudia vo veku 18 do 39 rokov. Medzi prvovoličmi sa stalo dokonca najpreferovanejšou politickou stranou. Volila ho viac ako pätina z nich (22,7 %).

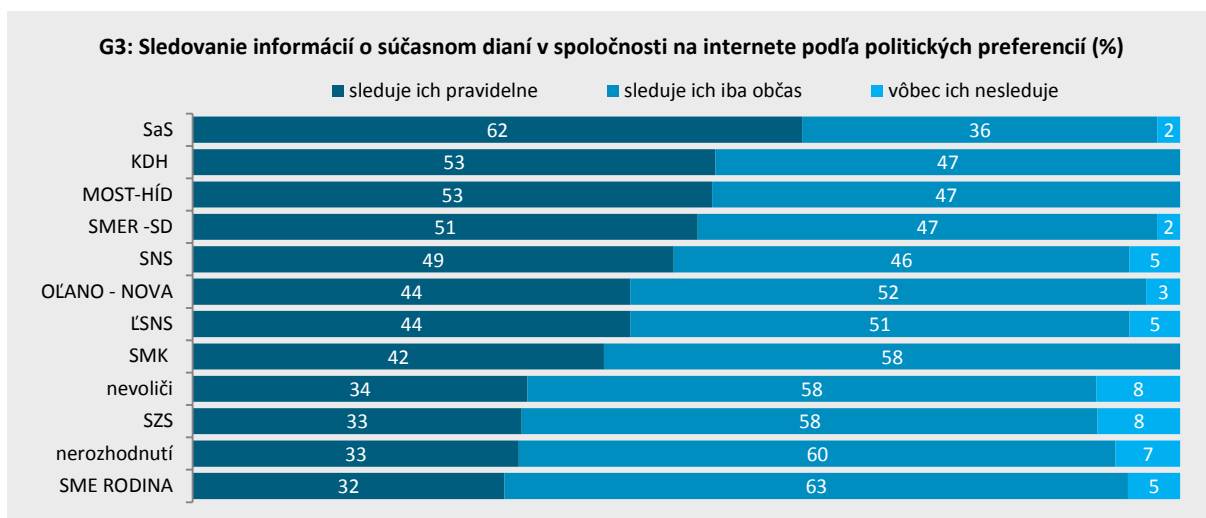
Pre dnešných mladých ľudí je prirodzeným priestorom na tvorbu ich občianskej a politickej identity najmä internetové prostredie, resp. moderné informačné technológie a služby ako také. To že kyberpriestor zohráva dôležitú úlohu vo formovaní záujmu o politiku, resp. všeobecné spoločensko-politické otázky a témy dnešných 18-39 ročných ľudí, ukázali aj aktuálne výsledky tohto prieskumu.

		T1: Sledovanie informácií o súčasnom dianí v spoločnosti na internete podľa sociálno-demografických skupín (%)		
		sleduje ich pravidelne	sleduje ich iba občas	vôbec ich nesleduje
CELÁ VZORKA (N = 1083)		45	51	4
POHLAVIE	muži	52	44	4
	ženy	38	58	5
VEK	18 - 24 rokov	44	51	5
	25 - 29 rokov	48	49	3
	30 - 34 rokov	44	50	6
	35 - 39 rokov	44	52	4
VZDELANIE	ZŠ	35	61	5
	SŠ bez maturity	34	59	7
	SŠ s maturitou	47	49	5
	VŠ	54	44	2
SÍDLA	menej ako 2 tis. obyv.	37	58	6
	2 - 5 tisíc obyv.	44	51	5
	5 - 20 tisíc obyv.	53	45	3
	20 - 50 tisíc obyv.	45	50	6
	50 - 100 tisíc obyv.	40	57	3
	nad 100 tisíc obyv.	56	40	4
KRAJ	Bratislavský	59	37	4
	Trnavský	44	51	6
	Trenčiansky	38	57	6
	Nitriansky	36	62	2
	Žilinský	42	54	4
	Banskobystrický	41	52	7
	Prešovský	47	48	5
	Košický	49	48	3

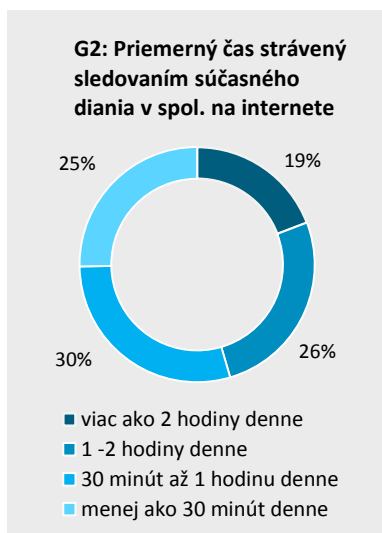
Na internete sa zvyknú rôznymi formami, napr. cez spravodajské portály, sociálne siete, blogy, diskusné fóra, zverejňovať informácie so zameraním na súčasné dianie v spoločnosti. Ako sa ukázalo, takmer polovica (45 %) mladých ľudí uvádza, že ich sleduje pravidelne a ďalšia polovica (51%) občasne. Naopak iba 5 % malých tvrdí, že tento typ informácií na internete vôbec nesleduje.

Tieto zistenia tak do určitej miery narúšajú tradičný stereotyp o „nezáujme a apatii mladých“. Inou otázkou však je, či a ako sa takýto záujem prejaví aj v partiicipačnej forme.

Zo sociálno-demografického pohľadu deklarujú o spoločensko-politické dianie na internete väčší záujem mladí muži ako mladé ženy. Obdobne diferencuje aj vzdelanie mladých. Čím vyššie vzdelanie, tým vyšší záujem. Zistenia podľa jednotlivých veľkostných kategórií obcí a miest zasa potvrdzujú dlhodobé zistenia o vyššom záujme o túto sféru medzi obyvateľmi najväčších slovenských miest a Bratislavského kraja. Naopak, podpriemerný záujem je medzi mladými ľuďmi z najmenších slovenských obcí a Nitrianskeho a Trenčianskeho kraja.

Pravidelné sledovanie aktuálneho diania v spoločnosti je pomerne diferencované najmä z hľadiska politických afiliácií. Ako vidno z grafu 3, najväčšími „konzumentami“ spoločenského diania prostredníctvom moderných infotechnológií sú prívrženci liberálnej SaS – až 62 % z nich sleduje toto dianie pravidelne. Mierne nad priemerom sú tiež prívrženci KDH, Mostu-Híd a Smeru-SD a SNS.

Naopak, medzi mladými stúpenkami opozičnej OLANO – NOVA a Ľudovej strany - Naše Slovensko nájdeme takých už menej ako polovicu. No prevažujúci nezáujem o spoločensko-politické dianie na internete je vidno predovšetkým u mladých nevolíčov, nerozhodnutých či prívržencov mimoparlamentnej Strany zelených a opozičnej SME RODINA.

Údaje v grafe 2 zasa naznačujú, akú veľkú časť zo svojich „internetových aktivít“ venujú mladí práve spoločensko-politickým témam. Ukázalo sa, že takmer pätina z nich má o takéto informácie veľmi intenzívny záujem – pri ich sledovaní strávi priemerne viac ako 2 hodiny denne.

		T2: Priemerný čas strávený sledovaním informácií o súčasnom dianí v spoločnosti na internete podľa sociálno-demografických skupín (%)			
		viac ako 2 hodiny denne	1-2 hodiny denne	30 min. až 1 hodinu denne	menej ako 30 min. denne
CELÁ VZORKA (N = 991)		19	26	29	25
POHLAVIE	muži	20	30	28	22
	ženy	19	22	30	29
VEK	18 - 24 rokov	18	27	34	22
	25 - 29 rokov	21	28	27	25
	30 - 34 rokov	20	23	28	30
	35 - 39 rokov	20	27	27	25
VZDELANIE	ZŠ	21	21	34	24
	SŠ bez maturity	25	21	24	30
	SŠ s maturitou	20	26	32	22
SÍDLO	VŠ	14	31	28	27
	menej ako 2 tis. obyv.	17	24	29	30
	2 - 5 tisíc obyv.	25	27	24	24
	5 - 20 tisíc obyv.	25	22	32	21
	20 - 50 tisíc obyv.	13	28	33	27
	50 - 100 tisíc obyv.	17	30	29	23
KRAJ	nad 100 tisíc obyv.	19	31	26	24
	Bratislavský	20	25	29	26
	Trnavský	21	29	31	19
	Trenčiansky	16	22	28	34
	Nitriansky	18	20	28	35
	Žilinský	18	26	34	21
	Banskobystrický	17	31	34	18
	Prešovský	18	34	27	22
	Košický	27	21	24	28

Ďalšia štvrtina im venuje 1 až 2 hodiny a 30 % polhodinu až hodinu denne. Najmenej času (max. polhodinu denne) strávi pri informáciách o spoločensko-politickom dianí zostávajúca štvrtina mladých.

Ak by sme vytvorili rebríček intenzity sledovania spoločensko-politického diania na internete (tabuľka 3), tak najviac času venujú sledovaniu diania mladí prívrženci ĽSNS. Za nimi nasledujú stúpenci parlamentných strán MOST-HÍD, SMER-SD, SaS a OĽANO – NOVA. Naopak, o čosi menej intenzívne sa o spoločenské dianie zaujímajú prívrženci SME RODINA, SNS, KDH, SZS, SMK, nevoliči a nerozhodnutí.

T3: Poradie prívržencov strán podľa intenzity sledovania spoločensko-politického diania na internete (priemerné skóre)

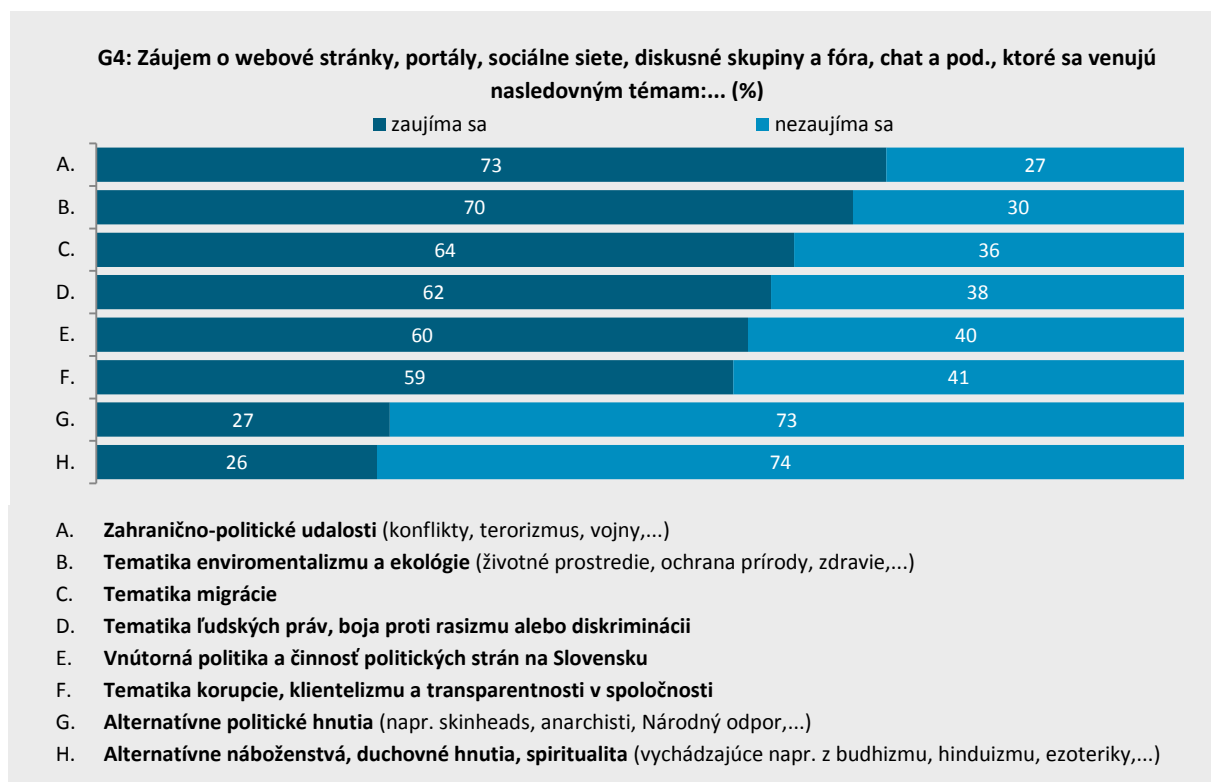
◀ vyššia intenzita sledovania ● nižšia intenzita sledovania ▶

2,54	2,47	2,46	2,45	2,41	2,40	2,35	2,34	2,30	2,29	2,29	2,27	2,08
ĽSNS	MOST-HÍD	SMER-SD	SaS	OĽANO – NOVA	priemer vzorky	SME RODINA	SNS	nevoliči	KDH	ne-rozhod-nutí	SZS	SMK

Údaje o pravidelnosti a intenzite sledovania spoločensko-politického diania na internete nám rámcovo napovedajú o tom, od koho možno očakávať občiansku participáciu. No nehovoria nič o jej smerovaní. Z hľadiska demokratických procesov je otázne nie len „koľko“ a „ako dlho“, ale aj „čo“ je pre mladých na internete zaujímavé.

Aké spoločensko-politické témy mladých ľudí zaujímajú?

V optike záujmu mladých ľudí o spoločensko-politické dianie cez rôzne informačné kanály, ako sú webové stránky, portály, sociálne siete, diskusné skupiny, chat roomy a pod., sú predovšetkým svetové udalosti a environmentálna tematika. Ak vidno z rebríčka rôznych tém, konflikty, terorizmus, vojny a pod. zaujímajú až 73 % opýtaných. Rovnako je na tom aj atraktivnosť témy environmentalizmu, tzn. problematika životného prostredia, ochrany prírody, zdravia, o ktorú sa na internete zaujíma ďalších 70 % mladých. „Svet a životné prostredie“ sú teda u mladých internetistov top témy.

Väčšinový záujem však prejavujú mladí ľudia aj o aktuálnu tému migrácie a s ňou spojenú tému ľudských práv, boja proti rasizmu alebo diskriminácii, ktoré zaujímajú takmer dve tretiny z nich. Napriek už spomínanému „onálepkovaniu“ mladej generácie ako ľahostajnej k politike, aktuálne údaje ukazujú, že u väčšiny z nich to celkom neplatí. Napríklad vnútornú politiku a činnosť politických strán na Slovensku sle-

duje až 60 % a „horúcu“ tému korupcie, klientelizmu a transparentnosti v spoločnosti ďalších 59 % opýtaných. Naopak, témy, ktoré často spájame práve s mladou generáciou, ako sú alternatívne politické hnutia (napr. Skinheads, anarchisti, Národný odpor,...) či alternatívne náboženstvá, duchovné hnutia, spiritualita a pod., sú iba na okraji ich záujmu. Ako dokumentuje graf 4, zaujíma sa o ne iba niečo vyššie opýtaných. Na druhej strane, aj relatívne menej početný záujem môže mať vážny spoločenský dopad, najmä ak sa koncentruje v jednej politickej skupine/hnutí s inštitucionálnym charakterom.

T4: Záujem o spoločensko-politické témy na internete podľa sociálno-demografických skupín										
	muž	žena	18-24 rokov	25-29 rokov	30-34 rokov	35-39 rokov	ZŠ	SŠ bez mat.	SŠ s mat.	VŠ
Zahranično-politické udalosti	■	■	□	■	□	□	■	■	□	■
Tematika environmentalizmu a ekológie	□	□	■	□	□	□	□	□	□	■
Tematika migrácie	□	□	□	□	□	□	□	□	□	□
Tematika ľudských práv, boja proti rasizmu, diskriminácii	■	■	□	□	□	□	□	□	■	□
Vnútorná politika a činnosť politických strán	■	■	□	□	□	□	□	■	□	■
Tematika korupcie, klientelizmu a transparentnosti	■	■	■	□	□	■	□	□	□	■
Alternatívne politické hnutia	■	■	□	■	□	□	□	■	□	□
Alternatívne náboženstvá, duchovné hnutia	□	□	□	□	□	□	□	□	□	□

T5: Záujem o spoločensko-politické témy na internete podľa sociálno-demografických skupín												
	do 2 tisíc obyv.	2-5 tisíc	5-20 tisíc	20-50 tisíc	50-100 tisíc	nad 100 tisíc	Bratislavský	Trnavský	Trenčiansky	Nitriansky	Žilinský	Banskobystrický
Zahranično-politické udalosti	□	□	□	□	□	□	□	■	□	■	□	□
Tematika environmentalizmu a ekológie	□	□	□	□	□	□	□	□	□	□	□	■
Tematika migrácie	□	□	□	□	□	□	□	□	□	■	□	□
Tematika ľudských práv, boja proti rasizmu, diskriminácii	□	□	□	□	□	□	□	□	□	□	□	□
Vnútorná politika a činnosť politických strán	□	□	□	□	□	■	■	□	□	□	□	□
Tematika korupcie, klientelizmu a transparentnosti	□	□	□	□	□	■	■	□	□	□	■	□
Alternatívne politické hnutia	□	□	□	□	□	■	□	■	□	□	□	□
Alternatívne náboženstvá, duchovné hnutia	□	□	□	□	□	□	□	□	□	□	□	□

T6: Záujem prívržencov politických strán o spoločensko-politické témy na internete												
	ĽSNS	SaS	OĽANO – NOVA	SMER-SD	SNS	SME RODINA	MOST-HÍD	KDH	SMK	SZS	nerozhodnutí	nevoliči
Zahranično-politické udalosti	□	■	□	■	□	□	□	□	□	□	■	■
Tematika environmentalizmu a ekológie	□	□	□	□	□	■	□	□	□	□	□	■
Tematika migrácie	■	■	□	□	□	□	□	□	□	□	■	■
Tematika ľudských práv, boja proti rasizmu, diskriminácii	□	□	□	■	□	□	□	□	□	□	□	□
Vnútorná politika a činnosť politických strán	□	■	□	□	□	■	□	■	□	□	■	■
Tematika korupcie, klientelizmu a transparentnosti	□	■	■	□	■	□	□	□	□	□	■	■
Alternatívne politické hnutia	■	□	■	□	□	□	□	□	□	□	■	□
Alternatívne náboženstvá, duchovné hnutia	□	■	□	■	□	□	□	□	□	□	□	□

Ako naznačujú údaje z tabuliek 4 – 6, záujmy o jednotlivé témy sú diferencované jednak zo sociálno-demografického, ale najmä z politického pohľadu. Napríklad, zatiaľ čo medzi mladými mužmi nachádzame nadpriemerne viac takých, ktorí sa zaujímajú o zahraničnú politiku, vnútornú politiku, korupciu,

klientelizmus či alternatívne politické hnutia, medzi mladými ženami je to skôr tematika ľudských práv, boja proti rasizmu alebo diskriminácii. O alternatívne politické hnutia ako sú Skinheads, anarchisti, Národný odpor, a pod. sa tiež nadpriemerne viac zaujímajú 25-29 roční a stredoškolsky vzdelaní bez maturity, respondenti žijúci vo veľkých mestách a respondenti z Trnavského a Bratislavského kraja. Nie je teda náhoda, že práve toto sú zdrojové skupiny a sociálne prostredia, z ktorých ťažia napr. slovenskí skinheads.

Tematický záujem vysokoškolsky vzdelaných mladých ľudí je úplne iný. Táto časť spektra sa v prostredí internetu väčšmi zaujíma o svetové dianie, životné prostredie, vnútornú politiku a činnosť politických strán, vážne spoločenské problémy ako korupcia, klientelizmus, transparentnosť.

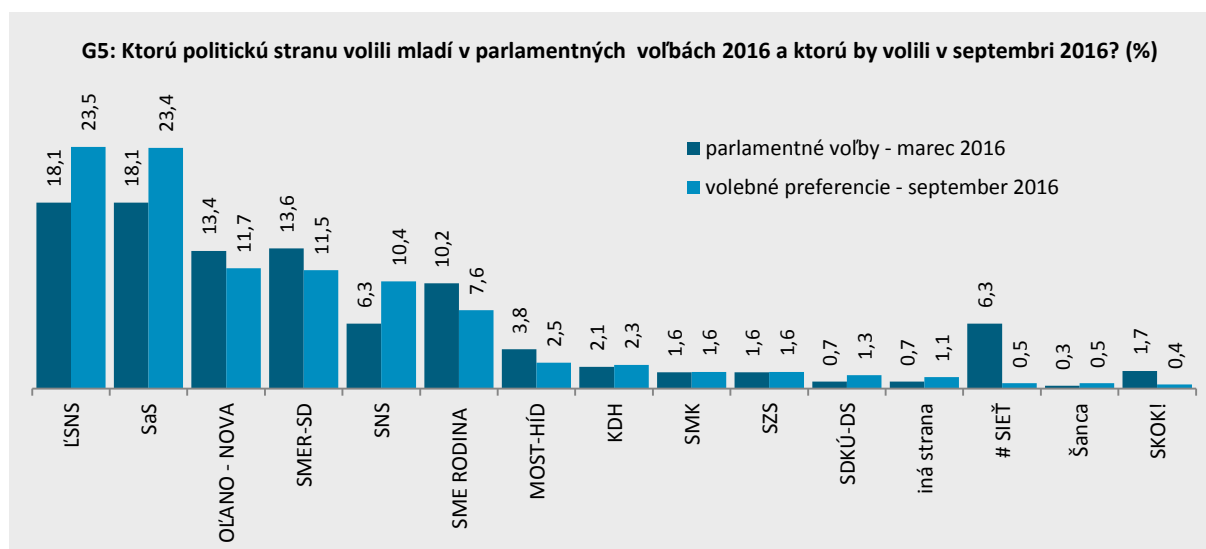
Rozdiely vidno tiež v regionálnom pohľade. Kým vo väčšine regiónov je záujem o jednotlivé témy na úrovni celoslovenského priemeru, mladí z veľkých miest a Bratislavského kraja sa na internete väčšmi orientujú na vnútropolitické problémy a témy.

Záujem o spoločensko-politické témy, podľa očakávania, najväčšmi diferencuje politická afiliácia. Kým napríklad Kotelbovi prívrženci orientujú svoj záujem najmä na alternatívne politické hnutia a tému migrácie, prívrženci liberálnej SaS častejšie inklinujú k svetovému daniu a vnútropolitickým problémom. Záujem mladých stúpcov OĽANO – NOVA zasa korešponduje s programovou náplňou strany orientujúcou sa na problematiku korupcie a klientelizmu v spoločnosti. Pre prívržencov Smeru-SD je zasa typickejší záujem o zahraničné dianie, tematiku ľudských práv, boja proti rasizmu či alternatívne náboženské a duchovné hnutia. Na opačnom póle stoja nevolíči a nerozhodnutí, pre ktorých je typický zvýšený nezáujem o väčšinu z uvedených spoločensko-politických tém. Z tohto pohľadu sú mladí nevolíči a nerozhodnutí ťažko ovplyvniteľnou skupinou predovšetkým v rovine občianskej aktivity, napr. ochoty zúčastňovať sa akýchkoľvek typov volieb.

Politické afiliácie, alebo „liberáli a radikáli“

Ak hovoríme o šanciach a rizikách, ktoré demokracii prináša využívanie moderných informačných technológií, je nutné identifikovať, aké sú hlavné politické prúdy ich používateľov. Oni totiž často determinujú to, ako a akým spôsobom sa vedie napr. politická debata, aké sú typy občianskych aktivít a akými „technológiami“ sa v kyberpriestore realizujú. Inými slovami, aký je charakter e-Demokracie.

Už výsledky exit pollu z parlamentných volieb 2016 naznačili, že mladá časť elektorátu inklinuje najmä k dvom politickým táborm – k „liberálnym demokratom“ a „radikálom“. Takúto polarizáciu potvrdil aj septembrový prieskum. Ako názorne vidno z porovnania údajov v grafe 5, „liberálno-demokratický“ tábor tvorí viac ako 23 % prívržencov Sloboda a Solidarita (SaS) a tábor „radikálov“ rovnaká časť prívržencov Ľudovej strany Naše Slovensko. Oba tábory pritom tvoria takmer polovicu všetkých respondentov rozhodnutých ísť voliť (72 %). Porovnanie s výsledkami parlamentných volieb 2016 ukazuje aj to, že za niekoľko mesiacov zosilneli na úkor iných – zväčša parlamentných – strán. Navyše oba tábory majú v súčasnosti najpevnejšie jadrá voličov. SaS by opäť volilo až 79 % a ĽSNS 78 % pôvodných voličov z marcových volieb 2016.

Ako ďalej vidno z grafu 5, politické spektrum mladých voličov dopĺňajú približne rovnako veľké tábory prívržencov OĽANO – NOVA, SMER-SD, SNS a SME RODINA. Na druhej strane je zaujímavé, že SMER-SD

ako dlhodobu najsilnejšiu stranu, má v porovnaní s celou voličskou populáciou medzi mladými iba menej ako polovičné zastúpenie (13,6 %). Navyše v súčasnosti by ju volilo iba 56 % jej pôvodných voličov z marca 2016. No najvýraznejší prepád u mladých, však zaznamenala strana Sietí. Z pôvodných 6,3 % voličov vo voľbách by ju v septembri 2016 volilo už iba sotva pol percenta opýtaných.

Oba tábory – liberálny i radikálny – nie sú odlišné iba svojimi politickými názormi a postojmi, ale isté rozdiely vidno aj v ich sociálno-demografickej skladbe. Napríklad, medzi mladými prívržencami SaS nachádzame nadpriemerne viac mužov ako žien (29 % : 17 %); vyššie zastúpenie respondentov s maturitou a vysokoškolským vzdelaním (29 % maturita; 31 % VS); respondentov žijúcich vo veľkých mestách nad 100 tis. obyvateľov (34 %) a respondentov z Bratislavského a Trenčianskeho kraja (33 % a 33 %).

Skladba prívržencov ĽSNS je iná. V ich radoch majú väčšie zastúpenie najmä 18-29 roční (28 %); nízko vzdelaní (ZŠ 33 %, SŠ bez mat. 31 %); mladí z najmenších slovenských obcí (27 %) a z malých a stredne veľkých miest od 5 do 50 tis. obyvateľov (26 %). V regionálnom pohľade má ĽSNS nadpriemerne viac prívržencov v Banskobystrickom (28 %), Žilinskom (27 %) a Nitrianskom kraji (27 %).

Na druhej strane, s väčšími či menšími sociálno-demografickými rozdielmi sa možno stretnúť aj v prípade mladých stúpenec ostatných strán.

U mladých prevažujú pasívne formy občianskych aktivít

Zásluhou masového rozvoja moderných IKT nadobúdajú rôzne oblasti života, ako vzdelávanie, veda a výskum, ekonomika, kriminalita, politika či náboženstvo svoju „virtuálnu“ formu, obsah i vplyv. Zložitý virtuálny spoločenský organizmus, ktorý sa ukrýva pod pojmom internet, sa dnes začína podobať na veľký „klon“ tradičných spoločenských štruktúr. Navyše sa ukazuje, že aj on sám sa kvalitatívne vyvíja. „V prvej fáze sa aktivita používateľa obmedzovala na pasívne vyhľadávanie informácií. A hoci internet priniesol nové marketingové možnosti, zachoval si logiku a štruktúru klasických médií. Podobne ako televízia, tlač a rozhlas zabezpečoval predovšetkým komunikáciu plynúcu jedným smerom. Od predajcu či autora k spotrebiteľovi. Revolúcia Webu 2.0 (webu ďalšej generácie – pozn. autora) spočíva v tom, že dáva konzumentovi možnosť vybrať si médium a ovplyvňovať ho. Kto neverí novinám, ten sa informuje na spravodajských serveroch, vytváraných tisíckami občianskych reportérov. Koho nebaví tisíckrát prežutá publicistika oficiálnych médií, ten môže browsovať miliónmi súkromných blogov. Koho nudí televízia, ten môže hodiny stráviť pozeraním videospotov na YouTube. Ale predovšetkým – komu prekáža konzumovanie, ten môže sám priložiť ruku k dielu. Možnosť spoluvytvárať mediálny obsah motivuje natoľko, že aktéri sú ochotní na kolektívnych dielach participovať bez nároku na finančnú odmenu. Ekonomicky anomálne správanie súvisí s očakávaním, že odvedená práca bude bezplatne prístupná všetkým používateľom internetu. Je pochopiteľné, že takéto aktivity sú atraktívne pre veľkú komunitu,“ napísali pred rokmi redaktori eTrendu J. Andacký a P. Garaj (pozri: *Web 2.0: Boom alebo bublina?* eTrend.sk, 22.11.2006).

Z čoraz sofistikovanejšími technológiami sa tak vyvinula druhá generácia webových komunít a poskytovaných služieb, ako sú sociálne siete, wiki systémy (systémy umožňujúce okamžitú editáciu obsahu príslušnej stránky, napríklad Wikipédia), BitTorrent (systém na zdieľanie súborov), blogy a pod. Ako typické príklady v rôznych oblastiach môžu slúžiť služby, ktoré ponúkajú Facebook, YouTube, Google, Snapchat, Twitter, Instagram, LinkedIn a mnohé iné. Kvalitatívne zmeny v prostredí internetu tak vytvárajú ideálne prostredie a podmienky na participáciu v rôznych oblastiach a na rôznych úrovniach vrátane spoločensko-politickej, ktorá je vo virtuálnom svete počítačov internetu reprezentovaná najmä e-Demokraciou.

V tejto súvislosti sa napríklad vo *Wikipédii* pod heslom „e-Democracy“ [<http://en.wikipedia.org/wiki/E-democracy>] dočítame, že súčasné technológie ako mailing listy, peer-to-peer siete, zdieľaný software, wiki systémy, internetové fóra a blogy sú len niektoré z mnohých potenciálnych riešení v rámci e-Demokracie. Na druhej strane však zväčšovanie priestoru na rôzne aktivity e-Demokracie – podobne ako pri tradičných formách priamej demokracie – môže viesť k rozširovaniu populizmu a demagógie – a ako sme v posledných rokoch svedkami, až k radikalizmu, extrémizmu alebo terorizmu. Ďalším problémom je aj tzv. digital divide (rozdelenie spoločnosti na tých, ktorí majú a tých, ktorí nemajú prístup k IKT). Inými slovami: nie všetci majú rovnaké šance participovať na veciach verejných prostredníctvom moderných prostriedkov, ako sú počítače a internet. To je svojím spôsobom podkopávanie jedného zo základných pilierov demokracie – rovnosti. Na inštitucionálnej úrovni sú zasa kritizované vysoké náklady spojené so zavádzaním nových aplikácií v oblasti e-Demokracie. Naopak, jedným zo silných argumentov „pre“ je predovšetkým schopnosť e-Demokracie priťahovať mladých ľudí. Zavedenie mechanizmov elektronickej politickej participácie je totiž prístupné mladým ľuďom oveľa viac ako jej tradičné formy, tvrdia zástancovia e-Demokracie. Takto môže byť zastavený napríklad pokračujúci negatívny trend znižovania volebných účasti.

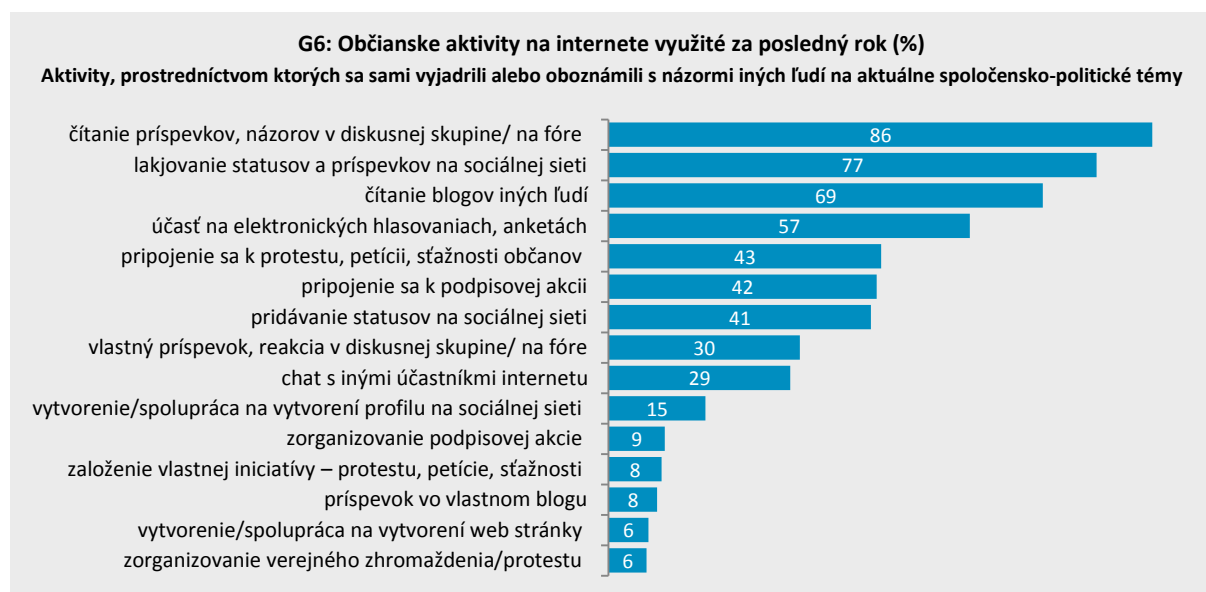
e-Demokraciu môžeme teda chápať ako *výsledok implementácie informačných a komunikačných technológií do tradičných demokratických procesov*, resp. prenesenie tradičných foriem demokracie do jej virtuálnej podoby/formy. Na druhej strane ako *fenomén nových procesov, nástrojov a služieb*, ktoré reprezentujú napríklad blogy, diskusné fóra, chatboardy a rôzne iné interaktívne prvky komunikácie v rámci tzv. sociálnych sietí.

Ako sú rôzne formy e-Demokracie, ktoré sú reprezentované najmä občianskou participáciou, využívané mladými ľuďmi na Slovensku, názorne dokumentuje graf 6. Už na prvý pohľad vidno, že medzi aktivitami prostredníctvom ktorých sa sami vyjadrili alebo oboznámili s názormi iných ľudí na aktuálne spoločensko-politické témy dominujú predovšetkým také, ktoré možno označiť skôr za pasívne. Drvivá väčšina opýtaných (86 %) uvádza najmä čítanie príspevkov, názorov v diskusnej skupine alebo diskusnom fóre; lakjovanie statusov a príspevkov na sociálnej sieti (77 %) alebo čítanie blogov iných ľudí (69 %). Prevažujúca časť z nich sa tiež zúčastňuje na rôznych elektronických hlasovaniach a anketách (57 %).

Naopak, občianske aktivity v kyberpriestore, ktoré si vyžadujú väčšiu interakciu a angažovanosť, využíva iba menšia časť mladých. Ako ďalej vidno z grafu 5, čím je občianska aktivita „náročnejšia“, tým menšie zastúpenie u mladej generácie má. Také aktivity, ako napr. pripojenie sa k protestu, petícii, sťažnosti občanov adresovanej štátnym úradom, inštitúciám, samospráve (napr. prostredníctvom e-mailu, elektronického formulára a pod.); pripojenie sa k podpisovej akcii o nejakej verejnej otázke prostredníctvom internetu alebo pridávanie statusov na sociálnej sieti, aktívne využil iba každý štvrtý respondent.

Menej obľúbenými formami participácie sú tiež vlastný príspevok, reakcia v diskusnej skupine alebo diskusnom fóre, chatovanie na aktuálne spoločensko-politické témy, príp. vytvorenie (spolupráca na vytvorení) profilu na sociálnej sieti o takýchto otázkach. Inými slovami, mladí sa vyhýbajú priamej/vzájomnej interakcii a komunikácii na politické témy a skôr preferujú akúsi „participáciu z úzadia“.

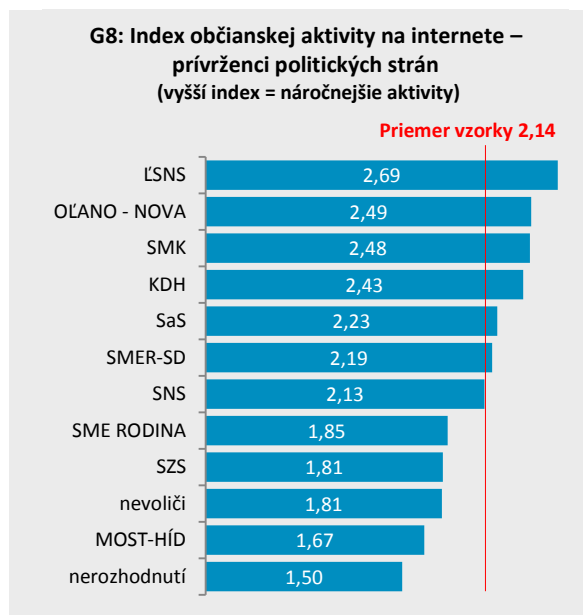
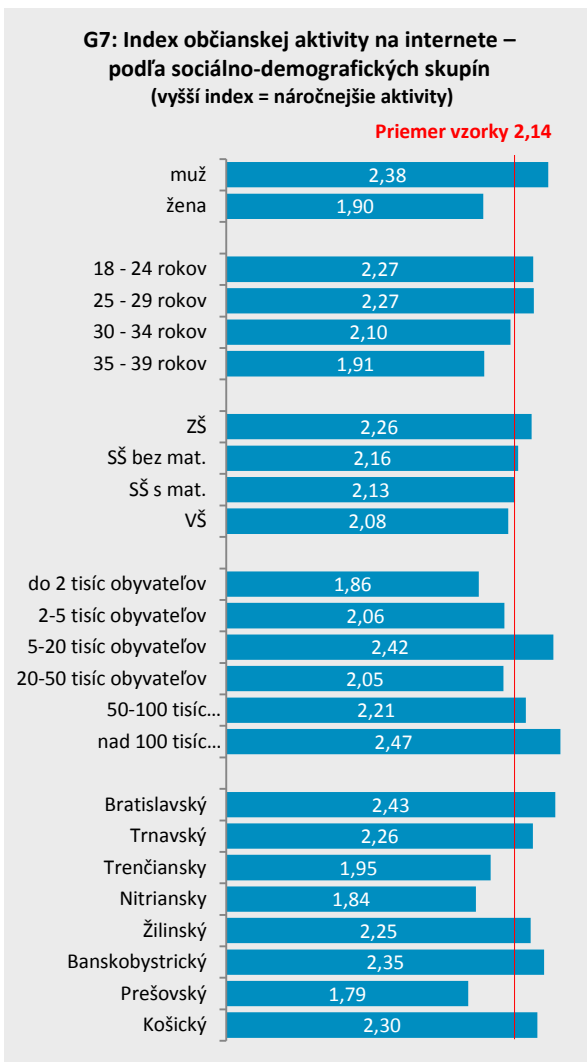
Najmenšiu angažovanosť je však vidno u tých foriem, kde ide takpovediac „do tuhého“, teda tam, kde má človek odhaliť svoju identitu, postoje a zámery. Zorganizovanie verejného zhromaždenia/protestu; vytvorenie/spolupráca na vytvorení web stránky; príspevok vo vlastnom blogu; založenie vlastnej iniciatívy – protestu, petície, sťažnosti; zorganizovanie podpisovej akcie – to všetko využíva prostredníctvom internetu len 6 % – 9 % respondentov.

Štatistická analýza navyše odhalila pomerne širokú diferencovanosť v prístupe jednotlivých sociálno-demografických skupín a najmä prívržencov politických zoskupení. Keďže spektrum aktivít je pomerne široké, pre účely jednoduchšieho vyjadrenia je vytvorený tzv. index občianskej aktivity na internete¹, kde je zohľadnený nielen počet aktivít daného respondenta, ale aj „váha“, resp. úroveň týchto aktivít. Ako možno vidieť z údajov v grafe 7, index občianskej aktivity je v porovnaní s priemerom všetkých respondentov (2,14) nadpriemerne vyšší najmä u mužov. Na druhej strane so stúpajúcim vekom i vzdelaním respondentov participovanie v internetovom priestore mierne klesá. Väčšie rozdiely však vidno z hľadiska sídiel a regiónov Slovenska. Kým mladí z najmenších obcí majú aj najmenšiu úroveň participácie, vyššiu

¹ Tento index zahŕňa všetkých 15 spôsobov elektronickej občianskej participácie vypočítaný ako jednoduchý sumačný index s prihliadnutím na „váhu“ jednotlivých položiek. Napr. položka vyžadujúca minimálnu participáciu/interakciu má váhu 0,25, zatiaľ čo položka vyžadujúca najvyššiu úroveň má váhu 1,00. Indexová hodnota tak môže nadobudnúť hodnotu na škále 0 = pasívna po 10 = max. úroveň aktivity.

úroveň dosahujú jednak mladí z menších 5-20 tisícových miest, a potom z najväčších stotisícových miest. V regionálnom pohľade je zasa index týchto aktivít vyšší u mladých z Bratislavského, Trnavského, Žilinského, Banskobystrického a Košického kraja.

Treba však zdôrazniť, že občianska participácia na internete môže mať nielen rôznu intenzitu a úroveň (t.j. náročnosť), ale najmä odlišný obsah daný politickými afiliáciami. Inými slovami, intenzívne využívanie moderných technológií nemusí nutne prinášať demokratický obsah, náplň, alebo prispievať k procesom demokracie. Naopak, môže pôsobiť kontraproduktívne, napr. šírením extrémistických názorov a aktivít. To je prípad prívržencov ĽSNS, ktorí síce figurujú v rebríčku aktivít na prvom mieste, avšak ich hodnotová náplň je prinajmenšom sporná. Ako ďalej vidno z grafu 8, nadpriemerne aktívni sú na internete nielen prívrženci parlamentnej OĽANO – NOVA alebo SaS, ale aj mimoparlamentné strany SMK a KDH.

Naopak, stúpenci vládneho Smeru-SD a SNS využívajú potenciál moderných technológií na občiansku participáciu iba na úrovni celoslovenského priemeru (2,14). Podľa očakávania sú občiansky najpasívnejší nevoliči a nerozhodnutí. Zaujímavé je ale zistenie, že spomedzi prívržencov strán majú najnižšiu úroveň tohto typu participácie stúpenci MOST-HÍD.

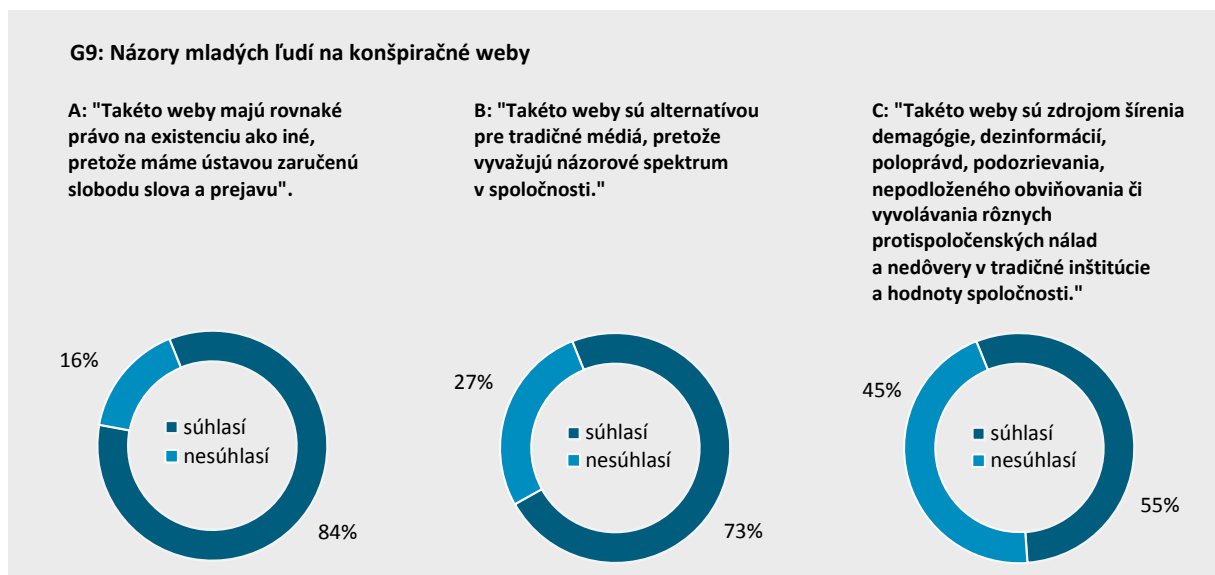
Bližší pohľad na to, aké formy využívajú stúpenci jednotlivých strán, dokumentuje tabuľka 7. Z nej je jasné, že širšie portfólio aktivít využívajú len dva hlavné tábory – liberáli a radikáli. Ako vidno, prívrženci SaS siahajú skôr po aktivitách, ktoré nevyžadujú vyššiu občiansku angažovanosť a nie sú tak technicky alebo organizačne náročné – napr. čítanie príspevkov, názorov v diskusnej skupine/na fóre; lakjovanie statusov a príspevkov na sociálnej sieti; čítanie blogov iných ľudí; účasť na elektronických hlasovaniach, anketách; pridávanie statusov na sociálnej sieti; vlastný príspevok, reakcia v diskusnej skupine/na fóre. Naopak, stúpenci ĽSNS využívajú aj „proaktívnejšie“ formy ako sú zorganizovanie podpisovej akcie; vytvorenie/spolupráca na vytvorení web stránky; vlastný príspevok, reakcia v diskusnej skupine/na fóre; chat s inými účastníkmi internetu; pripojenie sa k protestu, petícii, sťažnosti občanov; pripojenie sa k podpisovej akcii.

Stúpenci iných strán využívajú tieto formy iba na úrovni priemeru (údaje v grafe 6). Z nich iba prívrženci OĽANO – NOVA a KDH nadpriemerne viac čítajú príspevky na spoločensko-politické témy, blogy iných ľudí alebo sa pripájajú k rôznym petíciám, sťažnostiam, protestom či k podpisovým akciám. Využívanie potenciálu moderných technológií je, podľa očakávania, výrazne podpriemerné najmä v prípade nerozhodnutých mladých voličov a nevoličov.

T7: Občianske aktivity prívržencov politických strán na internete												
	LSNS	SaS	OLANO – NOVA	SMER-SD	SNS	SME RODINA	MOST-HÍD	KDH	SMK	SZS	nerozhodnutí	nevolíči
■ nadpriemerné využívanie												
□ priemerne využívanie												
■ podpriemerne využívanie												
čítanie príspevkov, názorov v diskusnej skupine/na fóre	□	■	■	□	□	■	□	□	□	□	■	■
ľahkovanie statusov a príspevkov na sociálnej sieti	□	■	□	□	□	□	□	□	□	□	■	■
čítanie blogov iných ľudí	□	■	■	□	□	□	□	□	□	□	■	□
účasť na elektronických hlasovaniach, anketách	■	■	□	□	□	□	□	□	□	□	■	■
pripojenie sa k protestu, petícii, sťažnosti občanov	■	□	□	□	□	□	□	■	□	□	■	□
pripojenie sa k podpisovej akcii	■	□	■	□	□	□	□	■	□	□	■	□
pridávanie statusov na sociálnej sieti	■	■	□	□	□	□	□	□	□	□	■	■
vlastný príspevok, reakcia v diskusnej skupine/ na fóre	■	■	□	□	□	□	□	□	□	□	■	□
chat s inými účastníkmi internetu	■	□	□	□	□	□	□	□	□	□	■	■
vytvorenie/spolupráca na vytvorení profilu na soc. sieti	□	■	□	□	□	□	□	□	□	□	■	□
zorganizovanie podpisovej akcie	■	■	□	□	□	□	□	□	□	■	■	□
založenie vlastnej iniciatívy – protestu, petície, sťažnosti	□	■	□	□	□	■	□	□	□	□	□	□
príspevok vo vlastnom blogu	□	□	□	□	□	□	□	□	□	□	□	□
vytvorenie/spolupráca na vytvorení web stránky	■	■	□	□	□	□	□	□	□	□	■	□
zorganizovanie verejného zhromaždenia/protestu	□	□	□	□	□	□	□	□	□	□	■	□

Mladí sú ku konšpiračným webom príliš tolerantní

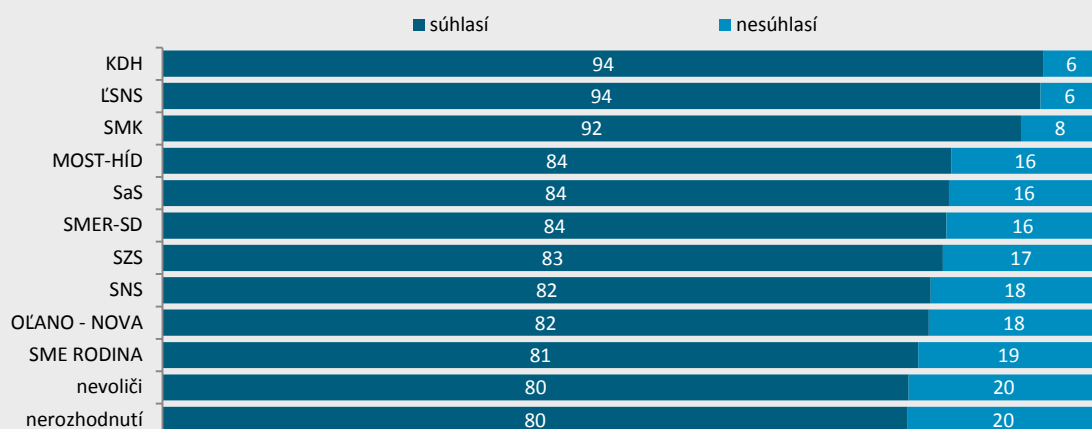
Jedným zo spomínaných negatívnych efektov zväčšovania priestoru pre rôzne občianske aktivity na internete je riziko narastania populizmu, demagógie, zavádzania, manipulácie, politických provokácií, nepodloženého obviňovania a pod. V poslednom období sa často hovorí najmä o narastajúcom vplyve alternatívnych informačných zdrojov na internete, ktoré niektorí kritici označujú ako konšpiračné weby. Aký je názor mladých ľudí na túto problematiku dokumentujú grafy 9 A – C.

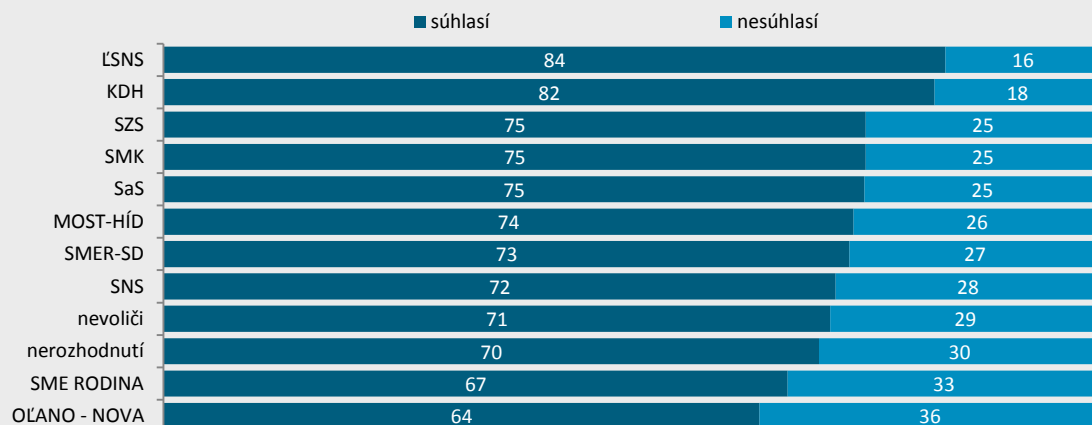
Všeobecne sa dá konštatovať, že mladí sú k existencii konšpiračných webov príliš tolerantní. Drvivá väčšina z nich (86 %) totiž zastáva názor, že takéto weby majú rovnaké právo na existenciu ako iné, pretože máme ústavou zaručenú slobodu slova a prejavu. Silno prevažujúci je aj súhlas s názorom, že takéto weby sú alternatívou pre tradičné médiá, pretože vyvažujú názorové spektrum v spoločnosti (73 %). Naopak s tým, že konšpiračné weby sú zdrojom šírenia demagógie, dezinformácií, poloprávd, podozrievania, nepodloženého obviňovania či vyvolávania rôznych protispoločenských nálad a nedôvery v tradičné inštitúcie a hodnoty spoločnosti súhlasí len 55 % z nich. Tradičný problém demokracie – teda otázku, kde je hranica slobody prejavu – rieši mladá generácia skôr príklonom k „ničím neobmedzovanej slobode“.

Takéto postoje môžu byť nielen výsledkom typického generačného vyhranenia, ale aj menšou citlivosťou na demokratické hodnoty a princípy či nedostatočná mediálna gramotnosť časti mladej generácie.

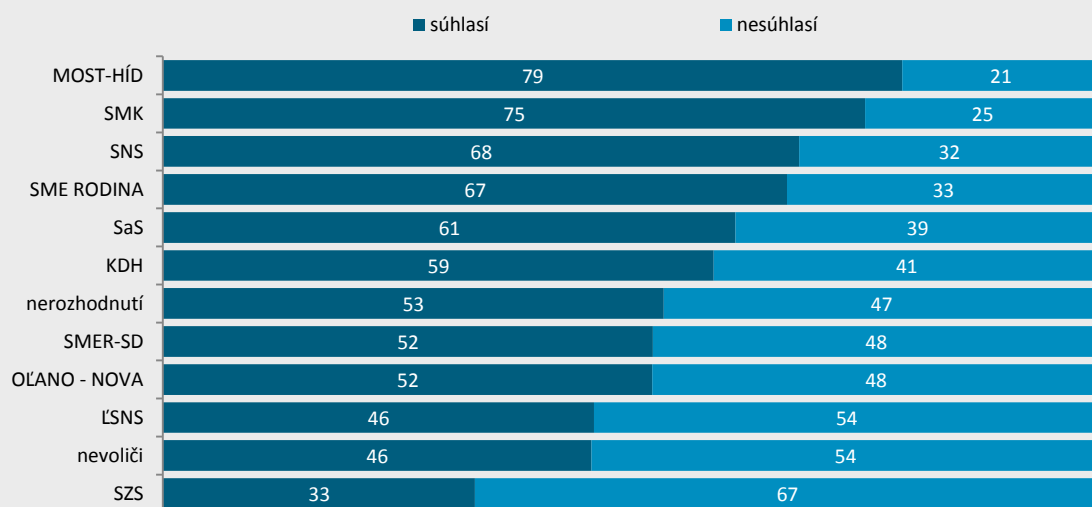
G10-A: Takéto weby majú rovnaké právo na existenciu ako iné, pretože máme ústavou zaručenú slobodu

G10-B: Takéto weby sú alternatívou pre tradičné médiá, pretože vyvažujú názorové spektrum

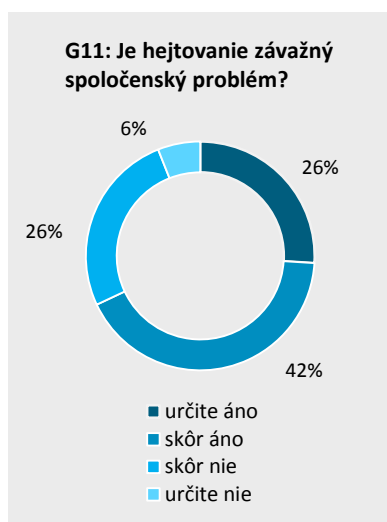
G10-C: Takéto weby sú zdrojom šírenia demagógie, dezinformácií, poloprávd, podozrievania, nepodloženého obviňovania či vyvolávania rôznych protispoločenských nálad a nedôvery v tradičné inštitúcie a hodnoty spoločnosti

Najväčšími zástancami práva na existenciu konšpiračných webov či už z dôvodu ústavných práv alebo potreby „vyvažovať“ názorové spektrum nachádzame medzi prívržencami ĽS Naše Slovensko a KDH. No ako dokumentujú údaje z grafov G10 A – B, aj stúpenci ostatných strán ho schvaľujú výraznou väčšinou. Väčšie rozdiely však vidno v prípade názoru na spoločenskú škodlivosť konšpiračných webov. Napríklad v prípade stúpencov MOST-HÍD, SMK, SNS, SME RODINA, SaS či KDH väčšinovo prevažuje súhlas s tým, že sú zdrojom šírenia demagógie, dezinformácií, poloprávdy, podozrievania, nepodloženého obviňovania či vyvolávania rôznych protispoločenských nálad a nedôvery v tradičné inštitúcie a hodnoty spoločnosti. S týmto, naopak, väčšinovo nesúhlasia stúpenci ĽSNS, nevolíči a Strany zelených. Ukazuje sa teda, že postoje mladých ľudí ku konšpiračným webom nemajú jasné vyhradenie ani z politického pohľadu. Ide najmä o prívržencov tzv. štandardných politických subjektov, od ktorých by sa dal očakávať oveľa zásadnejší, resp. konzistentnejší postoj k otázke škodlivosti takéhoto javu.

Hejťovanie a trollovanie – typické problémy e-Demokracie

V prostredí internetu sa v poslednom období publikujú statusy, komentáre, poznámky, videá, fotky, animácie, a podobne kriticky až hanlivo zamerané napr. voči Rómom, Židom, Maďarom, migrantom, gejom, lesbám, transsexuálom či rôznym iným menšinám. Súhrnne je takéto správanie označené ako „hejťovanie“ – teda nenávistné správanie voči niekomu alebo niečomu. Pre demokraciu predstavuje hejťovanie vážny problém, pretože nahliadava samotné princípy na ktorých stojí – toleranciu a rešpekt voči odlišnosti, inakosti, odlišnej kultúre, hodnotám či postojom a názorom.

Ako sa na vec pozerá mladá generácia, dokumentujú grafy 11 a 12. S hejťovaním má skúsenosť až 84 % respondentov. Štvrtina mladých sa s ním stretáva veľmi často a ďalších 59 % skôr zriedkavo.

Na druhej strane, nenávistné správanie na internete považuje za veľmi závažný spoločenský problém 25 % respondentov a ďalších 42 % za skôr závažný. Naopak, s istým podceňovaním takéhoto javu sa možno stretnúť v prípade 31 % mladých, ktorí si myslia, že to problém nie je.

Navyše sa ukázal aj vzťah medzi skúsenosťou s takýmto správaním

a názorom na jeho spoločenskú škodlivosť. Zatiaľ čo medzi respondentmi, ktorí sa s hejťovaním stretávajú často, nájdeme až 78 % takých, čo ho zároveň považujú za spoločenský problém, u respondentov s menej častou skúsenosťou je to 67 % a medzi tými, čo ju vôbec nemajú, iba 56 %.

S hejťovaním sa veľmi často stretávajú najmä mladí internetisti vo veku 18-24 rokov, a tí, čo bývajú v menších 5-20 tisícových mestách a veľkých mestách nad 100 tis. obyvateľov. Z regionálneho pohľadu zasa častejšie respondenti z Bratislavského či Košického kraja.

Ako ukazuje porovnanie v tabuľke 8, ani názory na spoločenskú naliehavosť tohto problému nie sú príliš diferencované. O čosi (štatisticky) významnejšie rozdiely vidno iba v prípade mužov a žien. Zatiaľ čo 73 % žien vníma hejťovanie ako závažný spoločenský problém, medzi mužmi takto uvažuje iba 63 %.

Rozdielne skúsenosti a názory možno však pozorovať u mladých stúpencov politických strán. Ako uvádza tabuľka 9, s hejťovaním sa veľmi často stretávajú najmä prívrženci maďarských strán SMK a MOST-HÍD (50 % a 37 %) a naopak výrazne menej prívrženci SNS (veľmi často iba 13 %).

Na nenávistné správanie sú citlivejší (podľa očakávania) nielen stúpenci SMK a MOST-HÍD, ale napríklad aj SMER-SD, SaS, SME RODINA či nevolíči a nerozhodnutí. Na opačnom póle stoja iba stúpenci ĽSNS. U nich ako jedinej politickej skupine prevažuje názor, že hejťovanie nie je vážny spoločenský problém. Takto uvažuje až 57 % mladých Kotlebovcov, a to aj napriek tomu, že s nenávistným správaním má skúsenosti celkovo až 85 % z nich.

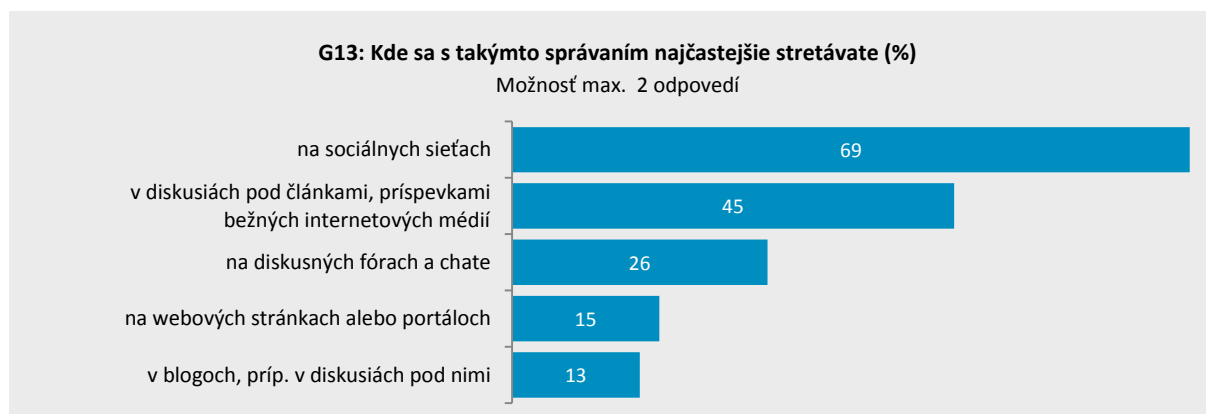
T8: Názory na „hejtovanie“ podľa sociálno-demografických skupín a volebných preferencií (%)		Je "hejtovanie" závažný spoločenský problém?		A stretávate sa vy osobne na internete s takýmto správaním?		
		určite + skôr áno	určite + skôr nie	áno, veľmi často	áno, ale skôr zriedkavo	nie, ešte sa nestretol/-la
CELÁ VZORKA (N = 1083)		68	32	25	59	16
POHLAVIE	muži	63	37	23	63	14
	ženy	73	27	28	55	18
VEK	18 - 24 rokov	66	34	32	54	13
	25 - 29 rokov	66	34	26	58	16
	30 - 34 rokov	69	31	26	57	17
	35 - 39 rokov	72	28	17	66	17
VZDELANIE	ZŠ	69	31	27	57	15
	SŠ bez maturity	65	35	27	54	19
	SŠ s maturitou	68	32	25	59	15
	VŠ	72	28	24	62	14
SÍDLO	menej ako 2 tis. obyv.	67	33	25	59	16
	2 - 5 tisíc obyv.	67	33	19	60	22
	5 - 20 tisíc obyv.	69	31	31	55	14
	20 - 50 tisíc obyv.	72	28	26	64	10
	50 - 100 tisíc obyv.	70	30	19	63	18
	nad 100 tisíc obyv.	65	35	32	52	16
KRAJ	Bratislavský	63	37	31	56	13
	Trnavský	63	37	23	66	11
	Trenčiansky	72	28	28	54	17
	Nitriansky	66	34	22	61	17
	Žilinský	72	28	20	64	17
	Banskobystrický	74	26	26	61	13
	Prešovský	69	31	19	64	17
	Košický	68	32	35	45	20
VOLEBNÉ PREF.	ĽSNS	43	57	29	56	15
	SaS	74	26	30	59	11
	OĽANO – NOVA	67	33	22	56	23
	SMER-SD	78	22	30	53	16
	SNS	62	38	13	69	18
	SME RODINA	75	25	23	56	21
	MOST-HÍD	79	21	37	58	5
	KDH	71	29	18	71	12

Hejtovanie je typ správania, s ktorým možno stretnúť všade tam, kde dochádza k vzájomnej interakcii. Napríklad, kde je možnosť publikovať statusy, komentáre, poznámky, videá, fotky, animácie a podobne. Podľa skúseností mladej generácie sa s nenávisným správaním stretujeme najčastejšie na sociálnych sieťach. Takúto osobnú skúsenosť má až 69 % mladých internetistov. Je to vcelku logické, lebo práve prostredie sociálnych sietí priťahuje pozornosť jednak pre ich masové využívanie a tiež pre široké spektrum interakcií, ktoré technológie sociálnych sietí dnes umožňujú – od jednoduchého pridávania statusov, lajkovania, komentovania, cez chatovanie, on-line hlasovanie až po plánovanie a organizovanie masových akcií ako sú štrajky a protestné demonštrácie.

Druhým významným prostredím sú diskusie pod článkami či príspevkami bežných internetových médií. Skúsenosť s hejtovaním má v takýchto diskusiách 45 % respondentov. Problém hejtovania v internetových médiách už nadobudlo globálny rozmer. Potvrdzujú to skúsenosti nielen našich slovenských, ale aj mnohých významných svetových internetových denníkov, týždenníkov a portálov. Nenávisnými komentármi a poznámkami „zamorené“ diskusie si vyžadujú na jednej strane enormné nasadenie ľudskej sily, najmä zvýšený dohľad a reguláciu od administrátorov a redaktorov. Na druhej strane nasadenie rôznych sofistikovaných technológií v snahe odfiltrovať takýto typ správania. Mnohé redakcie však museli prikráčať k hejtovaniu radikálne. Obmedzovaním prístupu k diskusiám len pre registrovaných členov alebo ich

presun do platených sekcií, príp. až k úplnému zablokovaniu diskusií pod článkami. Diskusie v internetových médiách sa tak stali prvou významnou obeťou e-Demokracie.

Ako ďalej vidno z grafu 13, s nenávisným správaním sa mladí internetisti v oveľa menšej miere stretávajú na diskusných fórach alebo chate (26 %) a ešte menej na webových stránkach, portáloch (15 %) alebo blogoch (13 %). Skúsenosti ľudí so sociálnymi sieťami a štandardnými internetovými médiami teda naznačujú, že čím je médium väčší spoločensko-politicky a sociálne exponované, tým väčší hejterov priťahuje.

Napriek skúsenostiam a odsudzovaniu takéhoto konania zo stany mladej generácie je zarážajúce, že až 76 % z nich sa voči správaniu hejterov zachováva pasívne. Ako vidno z grafu 11, najväčšia časť (33 %) neurobí nič, lebo to považuje za prejav ich slobodnej vôle. Ďalších 28 % neurobí nič, lebo to považuje za bezvýznamné a 15 % si takéto správanie nevšimá, lebo je nepodstatné. V takto prezentovanej pasivite sa skrývajú tri postoje – nezáujem, apatia a politická tolerantnosť.

Z údajov grafu 14 vidno, že aktívne formy boja proti hejterom sú v menšine. Len každý desiaty opýtaný zvykne reagovať tak, že upozorní administrátora (webu, portálu, sociálnej siete, diskusie,...) na takéto správanie. Ešte menej mladých (7 %) sa snaží presvedčiť hejterov o škodlivosti takýchto názorov/konania (napr. zapojiť sa do diskusie s nimi), prípadne ich vyzve, aby sa nesprávali nenávisťne, alebo ich upozorní, že takéto správanie je trestné (4 %). Hoci takýto typ správania býva často aj trestným činom (napr. podnecovanie nenávisťi voči rasám, etnickým a národnostným menšinám a pod.) iba 1 % mladých ľudí by upozornilo na takéto správanie štátne orgány – políciu, prokuratúru či úrad ombudsmana.

Hoci z politického pohľadu sú postoje mladých približne rovnaké ako v prípade celej skúmanej vzorky, predsa len vidno akú-takú snahu o aktívny prístup u stúpcov štandardných politických strán. Ako vidno z tabuľky 10, Prívrženci SMER-SD a MOST-HÍD častejšie ako iní na takéto správanie upozorňujú administrátorov. Prívrženci KDH sa zasa častejšie snažia presvedčiť hejterov o škodlivosti ich názorov/konania a stúpenci OĽANO – NOVA vyzývajú, aby sa nesprávali nenávisťne, resp. upozorňujú, na trestnosť také-

hoto správania. Medzi stúpecami SNS možno zasa nájsť o niečo viac takých, ktorí upozornia štátne orgány. Na opačnom póle stoja prívrženci ĽSNS, ktorí sa väčšmi prikláňajú k pasivite argumentovanej akceptáciou slobodou vôle. Typický a očakávaný postoj zaujímajú tiež nevolíči – medzi nimi je nadpriemerne viac takých, čo tvrdia, že to nemá význam.

T10: Reakcie prívržencov politických strán na hejtvanie												
	ĽSNS	SaS	OLANO – NOVA	SMER-SD	SNS	SME RODINA	MOST-HÍD	KDH	SMK	SZS	nerozhodnutí	nevolíči
Akceptujem to ako prejav ich slobodnej vôle	■	□	□	□	□	□	□	□	□	□	□	■
Neurobím nič, lebo moja reakcia by aj tak nemala význam	■	□	□	□	□	□	□	□	□	□	□	■
Nevšímam si to, nie je to pre mňa podstatné	□	□	□	□	□	□	□	□	□	□	□	□
Upozorním administrátora na takéto správanie	□	■	□	■	□	□	■	□	□	□	□	□
Snažím sa ich presvedčiť o škodlivosti takýchto názorov	□	□	□	□	□	□	□	■	□	□	□	□
Vyzvem ich, aby sa nesprávali nenávisťne,....	□	□	■	□	□	□	□	□	□	□	□	□
Iná reakcia	□	□	□	□	□	□	□	□	□	□	□	□
Upozorním na takéto správanie štátne orgány	□	□	□	□	■	□	□	□	□	□	□	□

Na internete sa čoraz častejšie stáva, že niektorí používatelia zapojení do on-line diskusných fór, chatov či blogov, posielajú provokatívne, neslušné alebo nepodstatné príspevky k daným témam. Ich hlavným cieľom je najmä provokácia ostatných účastníkov diskusie, prípadne narušenie normálnej vecnej diskusie. V angličtine sa označujú pod pojmom „troll“. Takýto typ správania v kyberpriestore nadobudol (rovnako ako hejtvanie) globálne rozmery. Internetových trollův tak využívajú ako súčasť konkurenčného boja nielen súkromné firmy, korporácie, lobistické skupiny či politické strany, ale už aj samotné štáty. Zväčša na presadzovanie svojich zahranično-politických záujmov.

Ako ukazujú údaje v grafe 15, aj u nás sa s takýmto správaním na internete stretáva drvivá väčšina (94 %) mladých ľudí. Problémom sú však ich reakcie. Tie sú, rovnako ako v prípade hejtvania, prevažujúco pasívne. Až 72 % opýtaných tvrdí, že takéto správanie si buď nevšímam (lebo to nie je podstatné), neurobí nič (lebo to aj tak nemá význam), alebo to jednoducho akceptuje ako prejav slobodnej vôle. Iba 22 % mladých zvykne na internetových trollův aktívne zareagovať. Buď upozornením administrátora, vyzvou aby neprovokovali a nenarušovali diskusiu príp. sa ich snaží presvedčiť o škodlivosti ich konania.

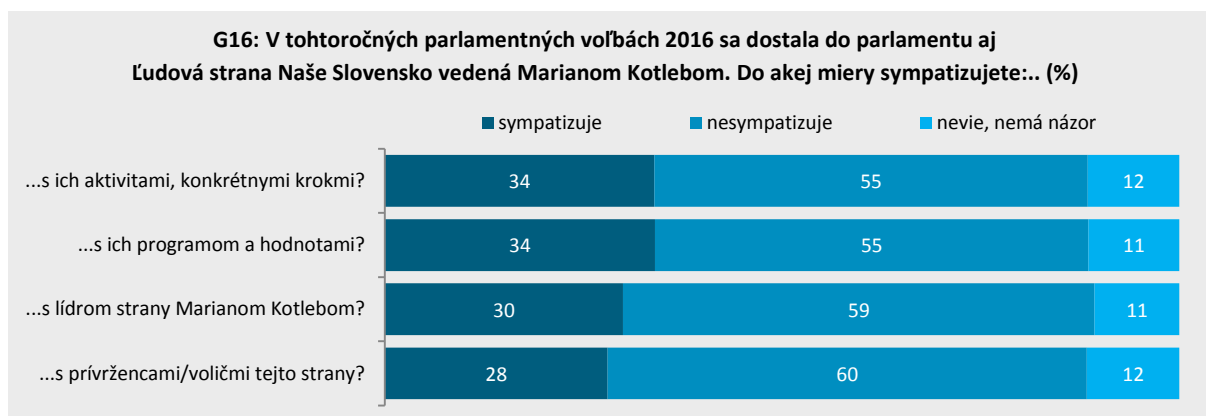
Príliš aktívny prístup nevidno u mladých ani z hľadiska ich politických afiliácií. Ako vidno z tabuľky 11, proaktívny postoj zvyknú zaujať iba prívrženci SMER-SD, OLANO – NOVA či SMK. Naopak, prívrženci SaS takéto správanie najčastejšie ignorujú a stúpec ĽSNS zasa trollovanie akceptujú ako prejav slobodnej vôle.

T11: Reakcie prívržencov politických strán na internetových trollov												
	ĽSNS	SaS	OLANO – NOVA	SMER-SD	SNS	SME RODINA	MOST-HÍD	KDH	SMK	SZS	nerozhodnutí	nevolíči
■ nadpriemerné zastúpenie												
□ priemerné zastúpenie												
■ podpriemerné zastúpenie												
Nevšímam si to, nie je to pre mňa podstatné		■		■								
Neurobím nič, lebo moja reakcia by aj tak nemala význam											■	
Akceptujem to ako prejav ich slobodnej vôle	■			■							■	
Upozorním administrátora na takéto správanie				■					■			
Snažím sa ich presvedčiť o škodlivosti takýchto názorov				■	■						■	
Vyzvem ich, aby sa nesprávali nenávisťne,....			■									
Nestretávam sa s takýmto správaním												

Sympatie k ĽSNS presahujú ich preferencie

Keď v roku 2013 vyhral Marian Kotleba boj o kreslo župana Banskobystrického kraja, bol to šok nielen pre laickú, ale najmä odbornú verejnosť, pre ktorú bol dovtedy extrémizmus iba okrajový prúd politického spektra. To, že sa slovenská politická scéna začína radikalizovať, definitívne potvrdili výsledky parlamentných volieb 2016, kde Kotleba – Ľudová strana Naše Slovensko dosiahla 8,04 % hlasov a výsledky exit pollu spoločnosti FOCUS ukázali odkiaľ pramení jej najväčšia podpora. Toto zoskupenie je sytené najmä mladými ľuďmi od 18 do 39 rokov. Tí tvoria až 70 % jeho elektorátu. Napríklad iba medzi prvovoľičmi volilo ĽSNS až 22 % z nich.

Prezentované výsledky volebných preferencií (v grafe 5) ukázali, že podpora ĽSNS navyše rastie. Ešte znepokojujúcejší je ale fakt, že sympatie k ĽSNS prevyšujú jej deklarovanú volebnú podporu. To samozrejme znamená ďalší potenciál pre jej „rast“. Z údajov grafu 16, vyplýva, že hoci medzi mladými celkovo prevažujú voči ĽSNS nesympatie, viac ako tretinové sympatie s ich aktivitami, konkrétnymi krokmi, programom a hodnotami naznačuje, čo stojí za úspechom ĽSNS. Ako ďalej vidno z grafu 13, aj samotný líder strany Marian Kotleba má medzi mladými pomerne vysoké sympatie (30 %) prevyšujúce súčasnú podporu strany (preferencie ĽSNS medzi 18-39 ročnými – 23,5 %). Relatívne najmenej sympatickí sú mladým ľuďom samotní prívrženci strany (28 %).

Údaje v tabuľke 12, naznačujú, kde možno v budúcnosti hľadať potenciál pre rast podpory ĽSNS. V prvom rade je to prostredie 18-29 ročných. Ako vidno, ich sympatie k aktivitám, programu i hodnotám, sú nadpriemerne vyššie ako u starších 30-39 ročných. Relatívne vysokú podporu má u nich aj samotný líder Kotleba. Obdobné je to aj v prípade vzdelania – menej vzdelaná časť mladých prejavuje tieto sympatie výrazne viac ako vyššie vzdelaní.

Z hľadiska veľkosti sídla vyslovujú ĽSNS nadpriemerné sympatie najmä mladí z malých 5-20 tisícových miest. V regionálnom pohľade je to (celkom logicky) bašta strany – Banskobystrický kraj. Sympatie aktivitám, programu, hodnotám či lídrovi ĽSNS teda vyslovujú skôr mladšie ročníky, s nízkym vzdelaním a menších miest. Nie náhodou ide o ľudí zo sociálnych prostredí, ktoré dlhodobo zápasia s nízkym spoločenským statusom, nezamestnanosťou, početnými sociálnymi a ekonomickými problémami a z nich vyplývajúcej spoločensko-politickej i osobnej frustrácie.

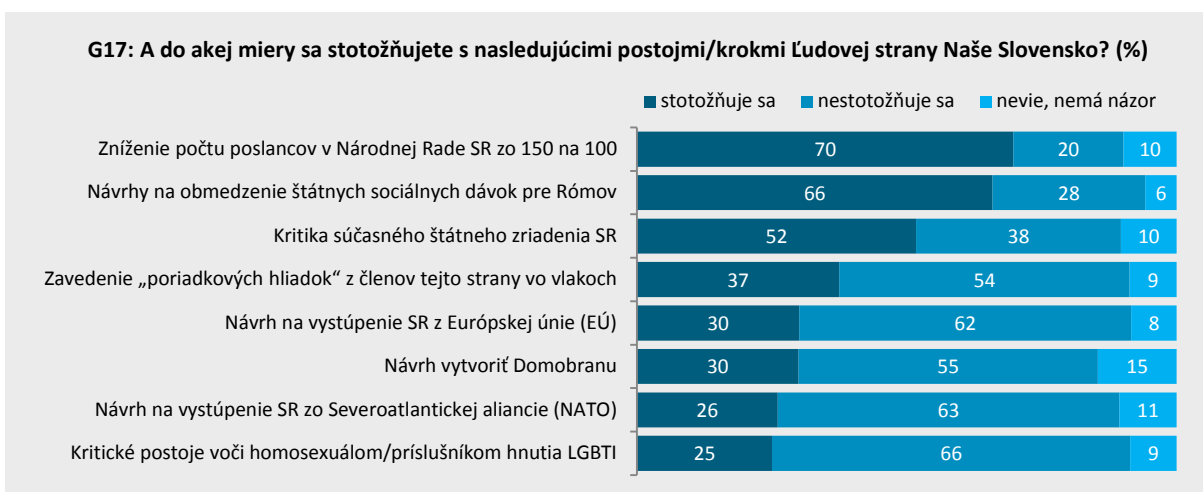
Samotní prívrženci ĽSNS prejavujú k ich strane a lídrovi takmer „bezhraničné“ sympatie. Vyslovilo ich viac ako 90 % z nich. Na druhej strane, ĽSNS je v kľúčových otázkach sympatická aj „ľuďom od konkurencie“. To prináša riziko odlivu voličských hlasov najmä pre parlamentné politické strany. Ako vidno z tabuľky 12, s ich aktivitami či programom a hodnotami sympatizuje viac ako štvrtina stúpcov všetkých parlamentných strán s výnimkou SaS. Jednoznačné antipatie pritom ĽSNS prejavujú iba prívrženci mimoparlamentnej KDH. S rastúcou frustráciou v spoločnosti sa tak riziko príklonu mladých k radikálom – ako k jedinej politickej alternatíve – môže nebezpečne zvyšovať.

T12: Sympatie k ĽSNS podľa sociálno-demografických skupín a volebných preferencií (%)		Odpovede „veľmi + skôr sympatizuje“			
		...s ich aktivitami, konkrétnymi krokmi?	...s ich programom a hodnotami?	...s lídrom strany M. Kotlebom?	...s prívržencami /voličmi strany?
CELÁ VZORKA (N = 1038)		34	34	30	28
POHLAVIE	muži	35	35	31	28
	ženy	33	33	29	28
VEK	18 - 24 rokov	42	39	36	33
	25 - 29 rokov	39	41	35	33
	30 - 34 rokov	28	29	26	23
	35 - 39 rokov	26	27	23	23
VZDELANIE	ZŠ	40	44	35	33
	SŠ bez maturity	41	39	36	33
	SŠ s maturitou	35	35	31	30
	VŠ	23	25	21	18
SÍDLO	menej ako 2 tis. obyv.	34	35	31	29
	2 - 5 tisíc obyv.	36	34	29	26
	5 - 20 tisíc obyv.	43	42	41	36
	20 - 50 tisíc obyv.	32	34	27	29
	50 - 100 tisíc obyv.	30	30	24	21
	nad 100 tisíc obyv.	26	25	21	22
KRAJ	Bratislavský	29	27	22	23
	Trnavský	33	37	31	23
	Trenčiansky	27	25	22	23
	Nitriansky	35	37	33	31
	Žilinský	37	34	33	28
	Banskobystrický	39	40	36	35
	Prešovský	36	38	30	30
	Košický	33	34	33	30
VOLEBNÉ PREF.	ĽSNS	96	94	91	86
	SaS	18	17	15	11
	OĽANO – NOVA	25	27	23	18
	SMER-SD	31	26	20	24
	SNS	21	26	21	24
	SME RODINA	25	23	19	18
	MOST-HÍD	21	32	16	16
	KDH	0	6	0	0
	SMK	17	25	17	17
	SZS	17	17	17	25
	nerozhodnutí	19	20	16	12
	nevolíči	17	22	17	17

Čo z agendy ĽSNS mladých najviac priťahuje?

Hoci všeobecné sympatie s aktivitami ĽSNS deklaruje niečo vyše tretina opýtaných, niektoré jej konkrétne kroky a postoje majú ešte väčšiu podporu. Napríklad dlhotrvajúca frustrácia verejnosti z politiky a činnosti politikov sa logicky premieňa volaním ľudí po rôznych riešeniach – od znižovania poslaneckých platov až po zatváranie politikov „do basy“. Jedným z návrhov z dielne ĽSNS je zníženie počtu poslancov v Národnej rade SR zo 150 na 100. Bez ohľadu na to, či ide o racionálne zdôvodniteľné a (v súčasnosti) uskutočniteľné riešenie alebo obyčajný populizmus, stotožňuje sa s ním až 70 % opýtaných. Aj veľmi páľčivá téma Rómov na Slovensku často nabáda na jednoduché riešenia, ktoré, ako vidno z grafu 17, priťahujú väčšinu mladých. Až dve tretiny z nich súhlasia s návrhom, aby sa obmedzili štátne sociálne dávky pre Rómov. Napokon aj neustála kritika súčasného štátneho zriadenia SR z úst Kotlebovcov je atraktívna pre viac ako polovicu tejto časti populácie (52 %).

Hoci iné kroky a postoje nemajú u mladých takúto výraznú odozvu, predsa len si svoje auditórium našli. Napríklad 37 % respondentov sa stotožnilo s kontroverzným zavedením tzv. poriadkových hliadok vo vlakoch. Ďalších 30 % oslovuje návrh na vystúpenie SR z Európskej únie či vytvorenie Domobrany a štvrtinu zasa návrh na vystúpenie SR zo Severoatlantickej aliancie (NATO) alebo kritické postoje ĽSNS voči homosexuálom/príslušníkom hnutia LGBTI.

Tabuľky 14 – 16 však dokumentujú, že mladá generácia nie je „z jedného cesta“. Podpora konkrétnym krokom a postojom ĽSNS je v rôznych sociálnych a politických prostrediach mladých odlišná. Napríklad mužov nadpriemerne často oslovuje kritika LGBT komunity a vystúpenie SR z NATO, 18-24 ročných riešenie Rómskej problematiky, kritika súčasného zriadenia alebo Domobrany. Mladých s učňovským vzdelaním zasa vystúpenie SR z EÚ a NATO a „poriadkové hliadky“ vo vlakoch. Naopak, medzi vysokoškolsky vzdelanými nájdeme nadpriemerne viac takých, ktorí sa s väčšinou krokov ĽSNS nestotožňujú. Obdobne je to s respondentmi z veľkých miest nad 100 tisíc obyvateľov. Z regionálneho pohľadu je nadpriemerne viac podporovateľov zavedenia „poriadkových hliadok“ vo vlakoch a vystúpenia z EÚ v Banskobystrickom kraji, a naopak najmenej v Bratislavskom kraji.

T14: Stotožnenie sa s postojmi/krokmi Ľudovej strany Naše Slovensko										
	muž	žena	18 - 24 rokov	25 - 29 rokov	30 - 34 rokov	35 - 39 rokov	ZŠ	SŠ bez mat.	SŠ s mat.	VŠ
Zníženie počtu poslancov v Národnej Rade SR	☐	☐	☒	☐	☐	☒	☒	☐	☐	☐
Návrhy na obmedzenie sociálnych dávok pre Rómov	☒	☐	☒	☐	☐	☐	☐	☐	☒	☒
Kritika súčasného štátneho zriadenia SR	☐	☐	☒	☐	☐	☒	☐	☐	☐	☒
Zavedenie „poriadkových hliadok“ vo vlakoch	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☒	☐	☒
Návrh na vystúpenie SR z Európskej únie (EÚ)	☒	☐	☐	☒	☐	☒	☐	☒	☐	☒
Návrh vytvoriť Domobranu	☒	☐	☒	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☒
Návrh na vystúpenie SR z NATO	☒	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☒	☒	☒
Kritické postoje voči homosexuálom/ LGBTI	☒	☒	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐

T15: Stotožnenie sa s postojmi/krokmi ľudovej strany Naše Slovensko nadpriemerne sa stotožňuje nadpriemerne sa nestotožňuje	do 2 tisíc obyv.	2-5 tisíc	5-20 tisíc	20-50 tisíc	50-100 tisíc	nad 100 tisíc	Bratislavský	Trnavský	Trenčiansky	Nitriansky	Žilinský	Banskobystrický	Prešovský	Košický
Zníženie počtu poslancov v Národnej Rade SR	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Návrhy na obmedzenie sociálnych dávok pre Rómov	☐	☒	☒	☐	☐	☒	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Kritika súčasného štátneho zriadenia SR	☐	☐	☐	☐	☐	☒	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Zavedenie „poriadkových hliadok“ vo vlakoch	☐	☐	☐	☐	☐	☒	☒	☐	☐	☐	☐	☒	☐	☐
Návrh na vystúpenie SR z Európskej únie (EÚ)	☐	☐	☐	☐	☐	☒	☒	☐	☐	☐	☐	☒	☐	☐
Návrh vytvoriť Domobranu	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Návrh na vystúpenie SR z NATO	☐	☐	☒	☐	☐	☒	☐	☒	☒	☐	☐	☐	☐	☐
Kritické postoje voči homosexuálom/ LGBTI	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐

Podľa očakávania, s ĽSNS sa najviac stotožňujú ich politickí prívrženci – tí nadpriemerne často súhlasia so všetkými spomínanými krokmi a postojmi svojej strany. Opačne je to u stúpecov „konkurencie“. Na príklad medzi prívržencami SaS, OĽANO – NOVA alebo SZS nájdeme nadpriemerne viac takých, ktorí sa nestotožňujú s väčšinou krokov. Medzi stúpecami SMER-SD zasa takých, ktorí sa napr. nestotožňujú s návrhom znížiť počet poslancov, obmedziť sociálne dávky Rómom alebo kritikou súčasného zriadenia. Prívržencom Mostu-Híd zasa častejšie vadí návrh na náš odchod z euroatlantických štruktúr, a prívržencom SME RODINA postoje ĽSNS k LGBT komunite alebo návrh na vytvorenie Domobranu.

T16: Stotožnenie sa s postojmi/krokmi ľudovej strany Naše Slovensko nadpriemerne sa stotožňuje nadpriemerne sa nestotožňuje	ĽS - NS	SaS	OĽANO – NOVA	SMER-SD	SNS	SME RODINA	MOST-HÍD	KDH	SMK	SZS	nerozhodnutí	nevolíči
Zníženie počtu poslancov v Národnej Rade SR	☒	☐	☐	☒	☐	☐	☒	☐	☐	☒	☐	☒
Návrhy na obmedzenie sociálnych dávok pre Rómov	☒	☒	☒	☒	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Kritika súčasného štátneho zriadenia SR	☒	☒	☐	☒	☒	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Zavedenie „poriadkových hliadok“ vo vlakoch	☒	☒	☒	☐	☐	☐	☐	☒	☐	☒	☐	☐
Návrh na vystúpenie SR z Európskej únie (EÚ)	☒	☒	☐	☐	☐	☐	☒	☒	☐	☒	☐	☐
Návrh vytvoriť Domobranu	☒	☒	☒	☐	☐	☒	☒	☐	☐	☐	☐	☐
Návrh na vystúpenie SR z NATO	☒	☒	☒	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☒	☐	☐
Kritické postoje voči homosexuálom/ LGBTI	☒	☐	☒	☐	☐	☒	☐	☒	☐	☒	☐	☐

e-Volby – nový rozmer občianskej participácie

Dynamický rozvoj informačných technológií, zlepšovanie prístupu širokých vrstiev obyvateľstva k počítačom, internetu či mobilnej komunikácii spolu so schopnosťou využívať ich v každodennom živote vytvárajú tlak na zmeny aj v takej zdanlivo konzervatívnej oblasti, akou je politika. Záujem o prenesenie rôznych politických procesov do elektronickej podoby, nie je len indikátorom technologickej vyspelosti spoločnosti, ale má aj svoje pragmatické pozadie. Negatívny trend v podobe klesajúceho záujmu o účasť na voľbách v západných demokraciách (ktorý pozorujeme aj u nás na Slovensku), sa stal silným podnetom pre úvahy o zmene tradičných foriem hlasovania (prostredníctvom volebných schránok vo volebných miestnostiach) na elektronické tzv. e-Volby (anglicky e-Vote alebo e-Voting). Mnohí politici si totiž od zavedenia elektronických volieb sľubujú, že klesajúci záujem priláka najmä tých, ktorých limituje čas a miesto volieb, alebo tých, ktorí považujú tradičný spôsob za prekonaný a požadujú väčšiu voľnosť či pohodlie aj pri takom akte, akým je hlasovanie. V neposlednom rade ide o vyjadrenie určitého životného štýlu a postoja, ktorý je blízky najmä mladým ľuďom.

V teoretickej rovine môžeme hovoriť o dvoch základných fázach elektronizácie volebného procesu:

- elektronizácia zberu volebných hlasov,
- elektronizácia sčítania, spracovania a vyhodnocovania volebných hlasov.

Napriek tomu, že ide o dva navzájom prepojené a logicky nadväzujúce procesy, vo volebnej praxi sa zatiaľ častejšie stretávame so samostatným aplikovaním druhej fázy – s elektronickým sčítavaním a vyhodnocovaním volebných hlasov. Tento spôsob elektronizácie nie je totiž závislý od elektronického zberu údajov a dá sa implementovať aj v rámci tradičnej formy hlasovania. Oveľa zložitejšie je však zaviesť elektronickú formu samotného hlasovania. Napriek tomu, že žiadna krajina dosiaľ neaplikovala hlasovanie vo voľbách v celoštátnom meradle výlučne elektronicky, existuje množstvo reálnych i experimentálnych príkladov takýchto volieb, najmä na lokálnych úrovniach alebo ako doplnkovej metódy celoštátneho hlasovania.

e-Volby ako alternatíva tradičného volebného procesu si pomerne rýchlo našla nielen široké rady propagátorov, ale aj odporcov. V zásade sa diskutie o tejto problematike v rôznych krajinách a na rôznej úrovni (medzi expertmi, politikmi, štátnymi úradmi, mimovládnymi organizáciami, záujmovými skupinami, občianskymi aktivistami a pod.) sústreďujú okolo niekoľkých dôležitých otázok, ako napríklad:

Technologické a bezpečnostné problémy. Napriek tomu, že v rôznych krajinách boli reálne otestované možnosti e-Volieb, prakticky v žiadnej z nich nepadlo definitívne rozhodnutie o technickej stránke veci – o tom ako, resp. akou technológiou budú občania voliť. Z technického hľadiska existuje niekoľko možností: od volieb prostredníctvom počítačov a internetu, cez volby prostredníctvom volebných terminálov/kioskov umiestnených vo volebných miestnostiach, príp. na verejných miestach, až po volby prostredníctvom mobilných telefónov alebo digitálnej televízie. Experti z IT sa v podstate zhodujú v názore, že problémom nie je ani tak technická forma volieb, ako zaručenie bezpečnosti celého volebného procesu.

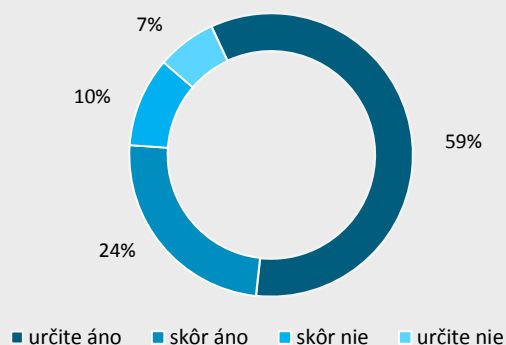
Občianske práva a ústavnosť sú ďalšou kľúčovou témou, okolo ktorej sa vedú nekonečné diskusie a spory. Konkrétne ide o problém, ako zabezpečiť hlasovanie, aby spĺňalo zákonom alebo ústavou predpísané kritériá – teda, aby boli „všeobecné, rovné a priame a vykonané tajným hlasovaním“. (Ústava SR, čl. 30 ods. 3) Práve to býva pri moderných technológiách problémom. Napríklad pri voľbách prostredníctvom počítača a internetu v domácom prostredí či v internetových kaviarňach, knižniciach a pod. je prakticky nemožné zaručiť, že pri hlasovaní nebude spolu s hlasujúcim prítomná aj iná osoba. Rovnaký problém môže nastať pri hlasovaní na verejných miestach prostredníctvom volebných kioskov napríklad v supermarketoch. Jediným zákonom vyhovujúcim spôsobom sa ukazuje voľba prostredníctvom volebných terminálov priamo vo volebných miestnostiach, ktoré sú pod dohľadom volebných komisií. Z technického hľadiska však ide pravdepodobne o finančne najnáročnejšiu technológiu.

V inom pohľade sa ukazuje ako problém „rovnosť“ vo volebnej procedúre. Napriek tomu, že elektronický hlas má rovnakú (politickú) váhu ako hlas daný prostredníctvom volebného lístka vhodného do urny, nie každý občan má rovnakú možnosť voliť elektronickým spôsobom. Mnohé výskumy realizované v západných krajinách poukazujú na tzv. digitálnu priepasť, ktorá delí spoločnosť na tých, ktorí majú, a na tých, ktorí nemajú prístup k moderným IKT spolu s požadovanými zručnosťami – digitálnou gramotnosťou. Diskriminácia spôsobená nerovným prístupom k IKT sa ukazuje ako pomerne závažná ústavná prekážka, ktorej môže čeliť v blízkej budúcnosti aj Slovensko. Napríklad výskumy IVO z roku 2005 a 2007 jednoznačne potvrdili, že digitálna priepasť je aj u nás potenciálne diskriminujúcim faktorom nielen pre oblasť e-Volieb, ale aj pre e-Government, e-Learning, e-Health a iné oblasti spoločnosti, do ktorých sa zavádzajú moderné informačné technológie.

Tradicie alebo volebný rituál sú oblasťou, ktorá je argumentačne blízka najmä politikom, politológom, sociológom, volebným expertom, teoretikom práva a pod. Kritika na adresu elektronického hlasovania vychádza z predpokladu, že voľby ako také sú vážnym politickým aktom a prejavom suverenity občana, a elektronické spôsoby hlasovania by iba znížili dôstojnosť celého aktu. Pre mnohých odporcov je zásadný rozdiel, ak niekto príde odovzdať svoj hlas do volebnej miestnosti podľa tradičných volebných zvyklostí, a iné, keď „odklikne volebnú SMS-ku niekde v pube“. Podľa názoru prof. L. Pratchetta z De Montford University sa takýmto spôsobom môže navyše dosiahnuť úplne opačný efekt: občan sa postupne vzdiali verejnému daniu v spoločnosti. Konzervatívny postoj a bazírovanie na tradíciách však odmietajú zástancovia e-Votingu s argumentom, že v informačnom veku sa nedá ignorovať životný štýl a postoje významnej časti voličskej populácie – tej z radov mladšej generácie – najmä keď nepoznáme iný efektívnejší spôsob, ako zvýšiť ich občiansku participáciu.

Zavedenie e-Volieb je konečnom dôsledku na rozhodnutí politických elít, ale tie by mali brať do úvahy predovšetkým stanovisko občanov. Už v reprezentatívnom výskume IVO z roku 2007, realizovaného v rámci projektu *e-Demokracia na Slovensku* sa 37 % opýtaných vyslovilo, že ak by (v tom čase – pozn. autora) bola možnosť voliť v najbližších parlamentných, prezidentských či komunálnych voľbách elektronicky – cez internet, tak by sa volieb takouto formou zúčastnilo. Negatívny postoj k takejto možnosti vtedy zaujalo 54 % opýtaných a zvyšných 9 % sa k otázke nevedelo vyjadriť. Sociálno-demografická analýza potvrdila pomerne diferencovaný prístup verejnosti k tejto otázke – najmä z hľadiska veku, vzdelania, ekonomickej aktivity či sídla. Napríklad medzi 18-39 ročnými bola preferencia elektronického hlasovania deväťkrát vyššia ako u ľudí nad 60 rokov (18-24 roční 52 %; 60 a viac roční len 6 %).

G18: Ak by bola možnosť voliť v najbližších parlamentných, prezidentských či komunálnych voľbách elektronicky – teda prostredníctvom internetu – využili by ste takúto možnosť?

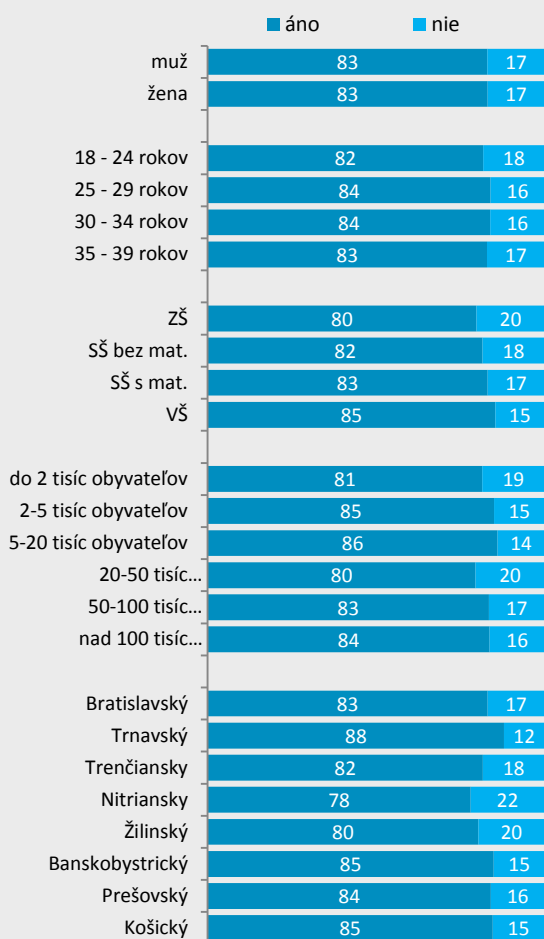
Aktuálne údaje potvrdili, že záujem mladých ľudí vo veku 18-39 rokov o elektronickú formu hlasovania, sa od roku 2007 rapídne zvýšil. Ako vidno z grafu 18, až 59 % opýtaných by možnosť voliť elektronicky v najbližších voľbách určite využila a ďalších 24 % skôr využila. Potenciál získať hlasy 83 % mladých voličov takouto formou môže byť veľmi lákavý nielen pre samotné politické strany, ale v konečnom dôsledku aj pre vyššiu legitímnosť volieb a demokracie ako takú.

Z grafu 19 zasa vidno, že možnosť elektronického hlasovania v najbližších voľbách by využila drvivá väčšina opýtaných zo všetkých sledovaných sociálno-demografických skupín mladých ľudí.

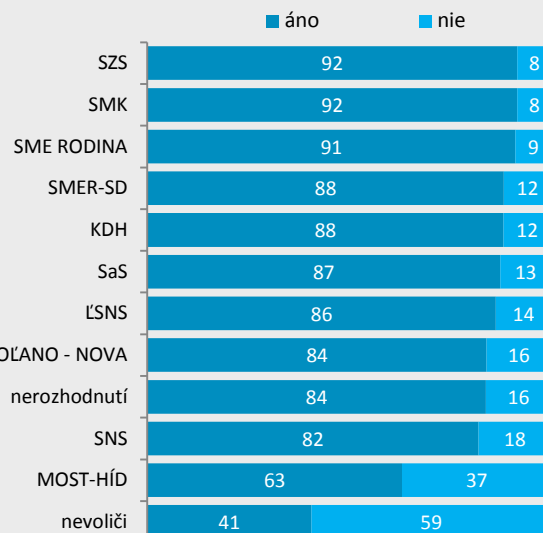
Obdobne vysoký podiel potenciálnych „e-voličov“ nachádzame aj v prípade prívržencov politických strán (graf 20). Spomedzi nich by túto možnosť využili v menšej miere iba stúpenci MOST-HÍD (63 %). Na druhej strane, s prevažujúcou nedôverou k e-Volbám sa môžeme stretnúť u mladých nevoličov. Medzi nimi je až 59 % takých, ktorých by ani takáto možnosť nepresvedčila zúčastniť sa volieb. Istý potenciál na zvyšovanie volebnej účasti predsa len vidno u zvyšných 41 % nevoličov. Ak by mali možnosť hlasovať elektronicky, pravdepodobne by svoje rozhodnutie nevoliť zmenili. Navyše k nim treba pripočítať pomerne veľkú skupinu nerozhodnutých, spomedzi ktorých by elektronicky chcelo voliť až 84 % z nich.

Veľmi zaujímavé sú argumenty tých, ktorí elektronické hlasovanie odmietajú (celkovo ich je medzi

G19: Využitie možnosti voliť elektronicky podľa sociálno-demografických skupín (%)

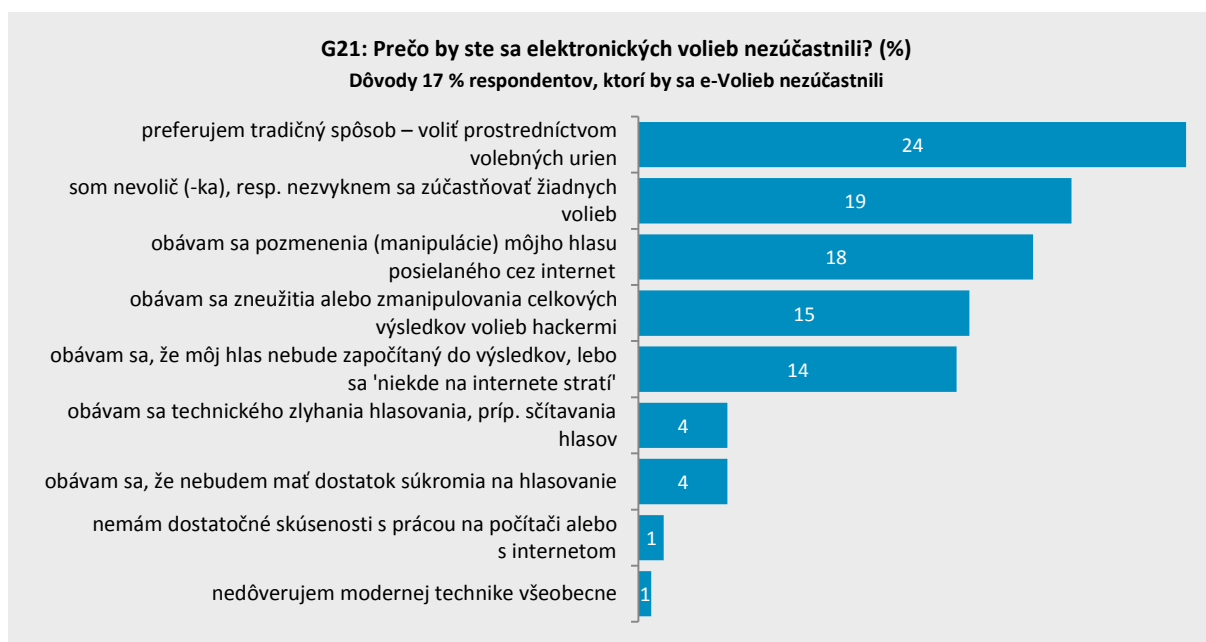

G20: Využitie možnosti voliť elektronicky podľa prívržencov politických strán (%)

mladými 17 %). Ako dokumentuje graf 21, na prvých miestach nie sú obavy o bezpečnosť, ako by sme očakávali, ale preferencia tradičného spôsobu hlasovania, ktoré uvádza 24 % a neochota zúčastňovať sa akýchkoľvek volieb, ktorou argumentuje ďalších 19 % opýtaných. Až na nižších miestach takto vytvoreného rebríčka, sú obavy respondentov z pozmeňovania (manipulácie) ich hlasu posielaného cez internet (18 %), obavy z manipulovania celkových výsledkov volieb (15 %) či obavy z toho, že ich hlas nebude započítaný, lebo sa niekde na internete stratí (14 %).

Na druhej strane, obavy z toho, že by človek nemal dostatok súkromia na hlasovanie alebo nevie pracovať s IKT, sú dôvodom iba pre nepatrnú časť opýtaných.

Z rôznych argumentov prečo nehlasovať elektronicky teda vyplýva, že problémom v optike mladej generácie nie sú ani tak technicko-bezpečnostné otázky ako istý konzervativizmus a naštrbená dôvera v samotný zmysel či prínos volieb, ktorú si vygenerovala sama politika. Napriek všetkým „proti“ je však potenciál elektronického hlasovania v mladej časti populácie veľmi vysoký a s ohľadom na demografický vývoj sa môže ešte zvyšovať – lebo každým rokom pribúdajú mladí voliči, pre ktorých je elektronická komunikácia prirodzeným prejavom ich sociálneho života.

ISBN 978-80-89345-59-5

